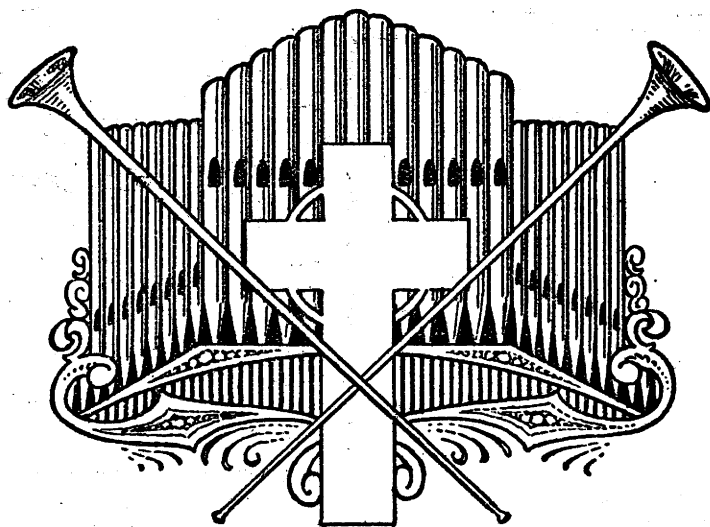


N:o 1 / Årgång 11

1 februari 1936

**TIDSKRIFT**  
**FÖR**  
**KYRKOMUSIK**  
**OCH**  
**SVENSKT GUDSTJÄNSTLIV**



**ORGAN FÖR**  
**SÄLLSKAPET KYRKOSÅNGENS VÄNNER**

C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG, LUND



# INNEHÅLLSFÖRTECKNING

## UPPSATSER

	Sid.
<i>Adell, A.</i> : Församlingens sång — vår angelägnaste uppgift.....	1
—»— Dansk gradual och dansk psalmbok .....	62
—»— Inför kyrkosångshögtiden i Västerås .....	105
—»— Psalmboksfrågan löst, korallboksfrågan aktuell .....	154
<i>Andersson, H.</i> : Den liturgiska rörelsen i Förenta staterna.....	8
—»— Är prästkappan ett liturgiskt plagg .....	164
<i>Bangert, E.</i> : Gotisk resning i svenska orglar .....	117
<i>Blom, I.</i> : Franskt organistprov .....	60
<i>Cnattingius, B.</i> : Emanuel Vigeland .....	20
—»— Finlands kyrkobyggnader .....	129
—»— Psalmbokens utsmyckning .....	156
—»— Kyrkan och konsten i nutidens Tyskland .....	175
<i>Edvall, P.</i> : Kyrkomusikermötet i Helsingfors .....	134
<i>Hedar, I.</i> : Schütz' Jesu sju ord .....	31
<i>Hellerström, A. O. T.</i> : Evangelisk Tidegård .....	79
<i>Johnson, I.</i> : Dansk kantorexamen .....	26
—»— Kyrkosångshögtiden i Västerås .....	159
<i>Moberg, C.-A.</i> : Bach och Händel .....	4
<i>Peters, K.</i> : Introitus på Kyndelmässodagen .....	26
—»— Det nya psalmboksförslaget .....	53
—»— Kyrkmässa .....	127
<i>Raasted, N. O.</i> : Postludier .....	139
<i>Rosenquist, C.</i> : Vetenskapligt orgelbyggeri .....	34
—»— Ny svensk orgelskola .....	81
<i>Schalin, O.</i> : Hava Wiborg och Nyland utgjort en tidig härd för reformationen .....	106
<i>Schedin, G.</i> : Engelska kyrkomusiker .....	179
Swenske Songer eller wisor. (Förordet) .....	153
<i>T—t</i> : Kyrkomusikernas lönefråga .....	49
<i>Weman, H.</i> : Lägre organistexamen .....	30
<i>Wester, B.</i> : Orgelkonst i det karolinska tidevarvet .....	167
<i>Ahlén, W.</i> : Svensk orgelkonst 1935 .....	23

## RECENSIONER

### OMNÄMND LITTERATUR.

	Sid.		Sid.
<i>Adrio, A.</i> : Die anfänge des geistl. Konzertes .....	187	<i>Astorri, G.</i> : Architettura sacra generale .....	145
<i>Anderberg, A.</i> : Välsignelsens kalk. 45		<i>Aulen, G.</i> : Kristendomen och kul- turkrisen .....	94
<i>Assarsson, J.</i> : Handbok för kyrko- musiker .....	96	<i>Broman, G.</i> : Våra domkyrkor ...	44

	Sid.		Sid.
<i>Broman, G.</i> : Den kristna konstens allmänna historia .....	92	<i>Kreidler, W.</i> : Heinrich Schütz und der Stile concitato .....	188
<i>Cornell, H.</i> : Italiensk arkitektur.	44	Kyrkans år 1936 .....	40
<i>Curman, S.</i> och <i>Lundberg, E.</i> : Vreta klostets kyrka .....	144	Kyrkans Årsbok 1936 .....	40
Dansk Kirkeliv 1935 .....	41	Kyrkomusikermötet i Helsingfors.	196
Deutsche kunst .....	194	<i>Larsen, J. P.</i> : Messetoner .....	42
Deutsche musikkultur .....	196	<i>Leupold, U.</i> : Die lit. Gesänge der evang. Kirche .....	85
<i>Dietrich, Fr.</i> : Elemente der Orgel- choralimprovisation .....	87	<i>Lindberg, C.</i> : Finlands kyrkor ...	129
<i>Ellerhorst, W.</i> : Handbuch der or- gelnkunde .....	35	<i>Lützel, H.</i> : Der deutsche Kir- chenbau .....	93
<i>Elliger, W.</i> : Zur Entstehung der altchristl. Bildkunst .....	145	<i>Marot, Cl.</i> och <i>Beze, Th.</i> : Pseu- mes .....	141
<i>Fosdich, H.</i> : Världens hopp .....	95	<i>Müller, Chr.</i> : Luthers Lieder .....	142
<i>Fuglsang-Damgaard</i> : Det enskilda skriftermålets förnyelse .....	46	<i>Olsén, H.</i> : Svenska kyrkomusici...	146
<i>Haag, H.</i> : César Franck als Or- gelkomponist .....	191	<i>Paulsen, R.</i> : Kunst und Glaube...	93
<i>Henningsson, H.</i> : Rösterna och Ta- let .....	91	<i>Rambach, J.</i> : Betraktelser över Kristi lidande .....	93
<i>Hägglund, H.</i> : Själerna och Gud ...	46	<i>Rosenqvist, G. O.</i> : Det liturgiska arbetet i Finland .....	83
<i>Högmassoordningen</i> , Den svenska.	182	<i>Sjöberg, Fr.</i> : Förnyelse .....	94
Jahrbuch für Liturgiewissenschaft	41	<i>Sunol, G.</i> : Gregorianischer Choral	42
<i>Jeppesen, K.</i> : Die mehrstimmige ital. Lande .....	186	<i>Tidskrift för Musikforskning</i> 1935	41
<i>Kenyon, Fr.</i> : Bibeln.....	195	<i>Zwickauer</i> Gesangbuch. ....	97
		<i>Väterlesungen</i> des Breviers .....	183
		<i>Wendland, W.</i> : Kunst im Zeichen des Kreuzes .....	194
		<i>Wester, B.</i> : Gotisk resning i sven- ska orglar .....	117

#### OMNÄMND MUSIK.

	Sid.		Sid.
<i>Aagaard, Th.</i> : och <i>Ring, O.</i> : 30 Salmemelodier .....	185	<i>Joelsson, A. G.</i> o. <i>Murgård, D.</i> : Vid gudstjänsten .....	43
<i>Adell, A.</i> och <i>Peters, K.</i> : Tide- gudstjänsten för en söndag...	79	<i>Klemetti, H.</i> : Canzona .....	184
<i>Bach, J. S.</i> : Körkoraler .....	88	<i>Kyrkokörernas</i> repertoar .....	89
<i>Folke &amp; Skolmusik</i> .....	90	<i>Larsen, J. P., Viderø, F.</i> och <i>Wöl- dike, M.</i> : 130 Melodier till Salmebog .....	185
<i>Fortner, W.</i> : Eine deutsche Lied- messe .....	143	<i>Maasalo, A.</i> : Tema con variazioni.	185
<i>Gabrieli, A.</i> : Die sieben Busspsal- men .....	144	<i>Nielsen, C.</i> : Commotio .....	184
<i>Hamburger, P.</i> och <i>Viderø, F.</i> : Gudstjenestemusik .....	143	<i>Olson, D.</i> : Tre koralpartitor.....	86
<i>Jespersson</i> : Gradual .....	62	<i>Palmgren, S.</i> : Sjöfararen vid mi- lan .....	186

	Sid.		Sid.
<i>Runbäck, A. och Ahlén, W.:</i> Post- ludier .....	139	<i>Schütz, H.:</i> Ich weiss dass mein Er- löser lebet .....	143
<i>Sandberg Nielsen, O.:</i> Toccata...	87	<i>Thomissøn, H.:</i> Den danske Psal- mebog .....	62
<i>Schubert, F.:</i> Ave Maria.....	186	<i>Thuner, O. E.:</i> 26 Forspil till Sal- memelodier .....	185
<i>Schütz, H.:</i> Jesu sju ord.....	31, 91	<i>Weman, H.:</i> Orgelskola .....	81
—»— Johannes-Passion .....	143		

# Tidskrift för Kyrkomusik och Svenskt Gudstjänstliv

UNDER MEDVERKAN AV

INTENDENTEN **BENGT GNATTINGIUS**, LINKÖPING, OCH  
KYRKOHERDEN, TEOL. LIC. **KNUT PETERS**, SÖNDRUM

UTGIVEN AV

DOMKYRKOVICEPASTOR **ARTHUR ADELL**, LUND

Tidskriften utkommer med 48-sidiga nummer 4 gånger om året, nämligen  
den 1 februari, den 15 april, den 15 september och 1 december.

Red. adr.: *Bredgatan 14, Lund. Tel. 038. Exp. adr.: C. W. K. Gleerups förlag, Lund. Rt. 111. Postgiro 30843.*

Prenumerationspris: i bokhandeln eller direkt från förlaget: kr. 4:50 pr år.

Annonspris: 20 öre pr mm. enkel spalt.

Rabatt vid större annons och vid upprepning av annons i flera nummer.

Detta nummer innehåller bl. a.: Domkyrkovicepastor **A. Adell**, Lund: Församlingens sång. — Docent **C.-A. Moberg**, Uppsala: Bach och Händel. — Fil. kand. **H. Andersson**, Lund: Den liturgiska rörelsen i Förenta Staterna. — Intendent **B. Cnattingius**, Linköping: Emanuel Vigeland. — Musikdirektör **W. Ahlén**, Stockholm: Svensk orgelkonst under 1935. — Kyrkoherde **K. Peters**, Söndrum: Introitus på Kyndelsmässodagen. — Organist **Inga Johnsson**, Limhamn: Dansk kantorsexamen. — Domkyrkoorganist **H. Weman**, Uppsala: Lägre organistexamen. — Domkyrkokapellmästare **J. Hedar**, Lund: Schütz: Jesu sju ord. — Musikdirektör **C. E. Rosenquist**, Ängelholm: Vetenskapligt orgelbyggeri. — Årssammanträden. — Program vid kyrkosångshögtiden i Västerås. — Recensioner. — Meddelanden.

## Bibelregister

Alfabetisk förteckning över mera bekanta berättelser, bibelspråk och begrepp ur den heliga skrift. Av **Hugo Blenow**. 75 öre.

»Boken innesluter så vitt man kan se, alla de viktigare bibelställen och bibliska och teologiska begrepp, som möta i det vanliga bibelstudiet och i skolans arbete och bör därför kunna bli en välkommen hjälpare för envar som sysslar med dessa ting.»

*Teol. o. fil. kand. Adrian Wennström i Morgonbladet*

»En sådan bok ha vi länge saknat, ty hur många gånger händer det inte, att man vill slå upp ett ställe eller uttryck i bibeln men icke utan vidare kan finna detsamma.»

*Lektor Erik Timelin i Vårt Stift.*

**C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG, LUND**

**G. T. LUNDBLADS**

## Psalmsvalslista

Ny omarb. uppl. av  
**Knut Peters**. Häft. I: 50.

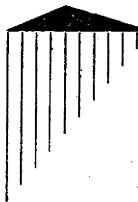
»... man gläder sig över denna utmärkte bok... den utförliga inledningen med dess tvenne kapitel om psalmvalet vid högmässan och om melodierna till nya psalmer torde innehålla det bästa vi för närvarande hava tillgängligt i Svenska kyrkan.»

*Gunnar Rosendal i Sydsv. Dagbl.*

**C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG, LUND**

## J. W. Grönlunds Orgelfabrik

Kåge, Tel. 27.



Tillverkning av Piporglar i modernaste utförande för kyrkor och kapell.

Orgelharmonium för hem och skolor. Renovering och stämning av äldre orgelverk. Insättning av elektriska orgelfläktar.

Fina intyg av framstående musikdirektörer och kyrkomyndigheter.

Förslag kostnadsfritt på begäran.



*Vigeland: Aposteln Johannes. Vålerengens kyrka.*



Vigeland: Den förlorade sonen. Sidoskeppet i Välerengens kyrka.



*Vigeland: Elias' himmelfärd. Oscarskyrkan, Stockholm.*





Vigeland: Frestelsen. Detalj från Lunds domkyrka.

## Församlingens sång — vår angelägnaste uppgift.

Vår gällande svenska kyrkohandbok känner en enda art av sång, som är oundgänglig och obligatorisk i våra lagstadgade gudstjänster. Det är församlingens sång. Ingen svensk gudstjänst kan, enligt handboken, hållas utan församlingens hörbara medverkan.

Handboken förutsätter visserligen sång även av prästen och av kören. Men ingendera är oundgänglig. På varje punkt i gudstjänstordningarna, där det anvisas att prästen skall sjunga, står det alternativt: »säger eller sjunger.» Prästen behöver icke med nödvändighet sjunga.

Kören har en ytterst blygsam roll sig tilldelad i den svenska kyrkans gudstjänstordningar. Endast i högmässan antydes dess medverkan. Där man vill och kan sjunga någon kyrklig hymn passande för den innevarande dagen må denna utföras efter trosbekännelsen. Detta är allt vad som säges om körens medverkan i mässan. Hymnen utgör alltså icke någon oundgänglig del av gudstjänsten.

I övrigt anvisar handboken att församlingen skall svara för sången. Församlingen skall sjunga psalmerna likaväl som mässans ordinarium, ja, även svaren i introitusresponsorierna. Till en svensk högmässa, liksom till varje annan agendariskt fastställd svensk gudstjänst, hör, såsom en väsentlig och obligatorisk del, sång av församlingen.

Detta vittnar om en hög uppskattning av församlingssången såsom något omistligt för vårt gudstjänstliv. Det kan ej heller råda någon tvekan om att en sådan värdering av församlingssången är tillbörlig. Församlingssången kan innebära ett kraftigt uppbyggande inslag i gudstjänsten. För prästen och för kyrkomusikern innebär församlingens livfulla och andäktiga medverkan i sången ett incitament av oskattbart värde under utgestaltandet av gudstjänsten. För menigheten själv är en enig och välljudande församlingssång en god hjälp till — ja ett villkor för — trivsel i kyrkan.

Dessvärre är församlingssången icke alltid och allestädes i vårt land vad den borde vara. Här skall icke den gamla, eller återigen nymodiga, klagovisan om den tigande församlingen uppställas. Ej heller skola orsakerna till församlingssångens förfall efterforskas. Icke heller skola vägar till församlingssångens förnyelse i allmänhet anvisas.

Blott ett enda memento skall göras:

Församlingssångens problem har knappast hitintills i det praktiska kyrkomusikaliska förnyelsearbete fått den plats, som tillkommer det.

Därmed är ingalunda sagt att spørsmålet varit förgätet. Korallboksfrågan, som är en viktig del av spørsmålet om församlings-

sången, har tidvis varit hetsigt diskuterad. För tillfället råder någorlunda lugn på den fronten. I varje fall kan diskussionen härvidlag föras tämligen sakligt, till nytta för det hela.

Försök att väcka församlingen till aktivitet i den gudstjänstliga sången ha också gjorts. På några håll har ett aktningsvärt arbete utförts genom koralaftnar och dylikt, och på sådant sätt har församlingen fått tillfälle att öva sin sång.

Vid kurser och möten av olika slag ha prästernas och organisternas uppmärksamhet riktats på saken. Vägar hava diskuterats, men i det hela har man tills vidare stannat vid diskuterandet och för övrigt inriktat sitt hopp på att vinna bättre resultat genom skolan — möjligen också genom ungdomskretsen och söndagsskolan. Detta är otvivelaktigt av värde. Men fråga är om icke de antydda vägarna äro alldeles otillräckliga. Både skolan och ungdomskretsen ha så många andra uppgifter sig förelagda och så många andra intressen att tillvarata — alla högst berättigade — att den tid, som står till buds för övande av psalmsång och än mera för övande av mässans ordinarium är alldeles otillräcklig.

Kyrkan behöver taga denna fråga i egna händer. Hon måste finna vägar till menigheten för att giva henne tillfälle att öva den sång, som är henne tilldelad i den svenska gudstjänsten. De många av hennes medlemmar, som hunnit ut ur skolan, och de många som i skolan fingo allenast en knapphändig kunskap i den gudstjänstliga sången, böra erbjudas en möjlighet att inhämta åtminstone så mycken praktisk kunskap i kyrkans sång, att de kunna musikaliskt tillgodogöra sig och deltaga i en högmässa.

En sådan arbetsuppgift skulle innebära ett i hög grad utvidgat program för de kyrkomusikaliskt aktiva kretsarna i vårt land. Uppgiften kan te sig gigantisk, kanske rent av omöjlig att genomföra, så hårt prässade av sitt nuvarande arbete som kyrkomusikens målsmän äro.

Å andra sidan kan den frågan icke undkommas om icke kyrkosångsrörelsen nu är hunnen till en punkt i sin historia då en sådan uppgift måste fattas i sikte.

Rent historiskt sett har det svenska kyrkomusikaliska arbetet i vårt land gått från de trängre till de vidare kretsarna. Förhållandena hava tvingat därtill. Den närmaste uppgiften för de män, som inledde den nuvarande kyrkomusikaliska renässansen i vår kyrka, var att dana ledare för arbetet. Man tog med all rätt sikte på prästerna och organisterna och sökte vinna deras intresse och giva dem fortsatt utbildning och fostran i kyrkomusikaliska ting. Därtill hörde givetvis också att frågorna om församlingssången bragtes på tal vid kurser, diskussioner och i uppsatser. Men i all synnerhet fingo fortbildningskurserna sin karaktär av instruktionskurser för präster och organister.

Ett steg längre har man hunnit de sista tio åren, då de stora skarorna av kyrkokörernas sångare mönstrats till kyrkosångshögtider för stiftet eller för hela landet. Planläggningen av dessa

kyrkosångsfester, det tålmodiga repetitionsarbetet i hemförsamlingen och det flitiga övandet under högtiderna har inneburit ett jättearbete för danandet av en körkultur i vårt land. Därmed har man kommit ett stycke på väg i praktiskt arbete för att få sjungande gudstjänstbesökare. Detta arbete för körernas fostran skall förvisso återverka på församlingssången. I varje fall har kyrkokörernas framväxt inneburit en oerhörd vidgning av kyrkosångsarbets krets.

Männe ej tiden nu är inne att taga det slutliga steget: att taga sikte på menighetens fostran till gudstjänstlig aktivitet. Förutsättningarna därför borde finnas: bland prästerna, i den mån dessa alltmera vakna till medvetande om församlingssångens betydelse för själva gudstjänsten och bland kyrkomusikerna, som med så stor entusiasm och energi tagit upp körernas fostran.

För kyrkosångsrörelsen i dess helhet skulle ett sådant arbete innebära en ny börda, men förvisso också nya möjligheter till förkovran. En medveten och realiserad kontakt med menigheten kan icke i längden undgå att skänka kyrkosångsrörelsens arbetare nya impulser och låta dem känna ny förståelse för deras strävanden från församlingsmedlemmarnas sida.

Huru programmet skulle utformas skall här icke diskuteras. Vägarna måste sökas, metoderna prövas ut. Kanske kunna koralaftnar bryta marken. Ur deras tillfälligt sammansatta deltagarskara kunde törhända vinnas män och kvinnor, som i studiecirklar eller aftonskolor ville vinna en mera ingående praktisk kunskap i kyrkans heliga sång. Koralveckor för gemene man skola förvisso kunna visa sig vara en tacksamt mottagen ny form av kyrklig samvaro. Stiftsmöten, kyrkorådsdagar o. d. kunde ge arbetet ett gott handtag icke blott eller främst genom föredrag, men framför allt genom övande av psalmsång. Skola medarbetarna i det sålunda vidgade arbetet bli tillräckligt många torde slutligen en kyrkomusikalisk folkhögskola icke kunna undvaras, där undervisningen helt toge sikte på uppgiften att skapa medhjälpare som i ungdomskretsarna, i söndagsskolan och eljest kunde fullfölja uppfostringsarbetet.

Uppgiften kan te sig överväldigande. Men betydelsen av en sådan kraftyttring från den kyrkomusikaliska rörelsens ledning skulle knappast kunna övervärderas. Arbetet på skapande av en sjungande församling, hitintills knappast klart fattat i sikte i den evangeliska kyrkan, bleve ett arbete som komme att återverka på hela vårt gudstjänstliv.

Samtidigt vore det ett arbete på höjande av den allmänna musikkulturen. Ty den i vårt folk vanligaste och mest brukade unisona sången är dock den gudstjänstliga psalmsången. Att höja den innebär ett steg i riktningen mot målet att göra vårt folk till ett sjungande folk.

*Arthur Adell.*

## Bach och Händel.

250 år skilja oss från ett av vår västerländska tonkonsts heligaste år, 1685, det år då Johann Sebastian Bach och Georg Friedrich Händel föddes. Vi fira det under en tid, fylld av oro och bekymmer, hätskhet och split, alltjämt i skuggan av den mänsklighetens katastrof som världskriget utgjorde. Vad är det då för en underlig trollmakt som dessa tvänne musiker förmå utöva, att vi trots tidens oerhörda nöd och spännande konflikter i eftertanke stanna inför detta jubileum, ett minne bland tusen andra, ett ojämnt årtal i kulturhistoriens rika samling av data? Har verkligen dessa mäns konst något att säga vår egen generation, som översvämmas av starka sinnesintryck från världens alla kanter genom tidningarnas löpsedlar, genom radions andestämma och de tallösa offentliga föranstaltningarnas vädjande röster?

Bach och Händel äro de främsta företrädarna för den s. k. barockmusiken. Vi kalla den för barock, därför att den — i likhet med de bildande konsterna under motsvarande tidsskede — ägde en utomordentlig rikedom i detaljutsmyckningen och samtidigt en formell fasthet och avmätt ståtlighet, som erinra oss om t. ex. jesuitiska barockkyrkor, om Rubens berömda kors-tavlor i Antwerpens katedral, Berninis tritonbrunn på Piazza Barberini el. dyl. — Den barocka musikens tidsstil var emellertid stadd i urartning redan vid 1700-talets inbrott. I de mindre andarnas tjänst blevo stilmedlen konstnärligt överdrivna: en överflödande anhopning av utsirningar, ett förvridande av det patetiska, en urholkning och ett förtorkande av formen, som framkallade reaktionens krafter. Därmed inleddes förromantiken med dess strävan att återvända till det enkla och oskuldsfulla, vilket efter tidens konstteoretiska maxim betydde en »efterbildning av naturen». Denna efterbildning innebar en förnyad anknytning till det folkliga och fick — som vi veta — sin ädla, fulländade form i en Haydns, Mozarts och Beethovens wienklassiska konst. Hos romantikerna böjdes den över i subjektiv känsloriktning och trängdes alldeles tillbaka av den högromantiska konstens raffinerade och egocentriska stil.

Men genom stilidealens skiftningar och förvandlingar tillkämpade sig Bachs och Händels konst redan under romantiken ett beaktande, som vuxit till beundran, kärleksfull förståelse och tacksamhet. Beethovens väldiga sonater ha ej skynt blicken för den konstfulla skönheten i Bachs fugor, Wienmästarens symfoniska slottsbygge har ej fördolt Bach-passionernas tempel, det Wagnerska musikdramats skälvande patos kommer oss icke att glömma Händeloperatoriernas väldiga epos. Vilken lycka, att inom musikens värld det ena goda ej behöver förskjuta det andra!

Vad är det då för en väldig och märklig kraft i denna de bägge mästarernas tonkonst, som oemotståndligt gjort sig gällande såväl under 1800-talets i stort sett idylliska epok som i vår egen hotfulla och mörka tid? Vad om ej den geniets religiösa urkraft, som vi spörja hos grekernas Homeros-gestalt, i Shakespeares dramer, i Michelangelos konst, i Goethes Faust? Här avgöra ej blott den lysande talangen, den mirakulösa tekniska skickligheten, här utgöra också den religiösa inställningen till konsten, känslan av skyldigheter men ej blott rättigheter, insikten om ansvaret inför det gudomliga och inför det folk, vars talesman konstnären är, oundgängliga förutsättningar för det skapade verkets evighetsvärde.

Hos få musikens stormän känner man så nära och varmt storheten av detta religiösa geni som hos Bach och Händel. Bägges släkter voro fast rotade i den tyska protestantismen från Gustav II Adolfs hårda tider. Det sentimentala hos pietismen har hos dem ännu ej verkat uppmjukande på melodikens kraftfulla byggnad, det kallt beräknande hos rationalismen, strävan att med alla medel göra effekt, som tidens estetik fordrade, spåra vi förgäves i deras verk. Ur det tidsbundna och tillfälliga ha de höjt sig till det eviga och föredömliga, eftersom de ej satt sig själva i mittpunkten utan arbetet i sin Herres tjänst — soli Deo gloria. De stå i dessa hänseenden betydligt närmare medeltiden än vår egen, ja även deras musikspråk ha liknande, starkt konservativa drag.

Varje tidsålder skapar sig de stilmedel som bäst förmå ge uttryck för tidens andliga krafter. Ingen andlig makt har behärskat medeltiden såsom den kristna religionen: Humana nihil valent, nisi applicantur ad divina, det mänskliga har intet värde, om det ej sättes i förbindelse med det gudomliga, — så uttryckte den store engelske naturforskaren Bacon på 1300-talet det ouplösliga sambandet mellan vårt jordeliv och det eviga. Begagna vi hans sats som måttstock för Bachs och Händels liv och konst, se vi snart, att de hålla måttet också efter medeltidens synvinkel.

Bägge uppfostrades i mellan- och nordtyska kantors- och organistkretsar, där yrket att på orgeln och som ledare av sångkören tjäna Gud i den protestantiska församlingen gått i arv under generationer. Orgelspel och »musica figurata» (som man brukade kalla den flerstämmiga vokalkonsten) utgjorde en musikalisk miljö som Bach och Händel från sin tidiga barndom voro väl förtrogna med och som de andligen tillhörde hela sitt liv, huru fjärran därifrån Händel än fördes av ödets makter. Men både orgeln och den kyrkliga kören voro timrade på medeltida grund och trots 1600-talets djupgående stilistiska förändring inom tonkonsten bevarade de alltjämt viktiga medeltida karaktärsdrag.

Vad orgelmusiken beträffar är detta rätt naturligt. Intill vår egen tid har den förmått hävda sin kyrkliga prägel och kan ej — utan att förneka sin egen natur — frigöra sig från de stilistiska normer, vilka redan senmedeltiden grundlade och renässansen utformade. Bachs och Händels verksamhet som tonsättare för detta

instrument betydde en organisk vidareutbildning av orgelmusikens stilbegrepp och från denna utgångspunkt måste man också bedöma deras övriga tonsättningar, t. o. m. de vokala.

Som vi veta var den musikaliska situationen omkr. år 1600 rätt kritisk för den under senmedeltiden utvecklade kontrapunktiska satskonsten: denna hade i viss mån blivit en intellektuell lek, en abstrakt kombination av melodier, som lämnade föga utrymme åt mänskliga affekter. Den oerhörda stilomvälvningen c:a 1600 betyder ett uppror häremot, en frigörelse av det melodiska elementet till ett uttrycksmedel för det passionerade, det dramatiska och känslomässiga. Den illa tålda kontrapunktiska konsten räddade sig bakom kyrkomusikens tempelmurar men undgick ej viktiga förändringar, som betydde ett delvis uppgivande av vissa typiska egenskaper. Bach och Händel mottogo i arv en kontrapunktisk konst, tillrättalagd för rent instrumentala fordringar. De gävo den fulländningens stämpel.

Men samtidigt som de bägge mästarna voro den kontrapunktiska konstens storsigillbevarare, behärskade de också i genial fulländning den solistisk-dramatiska stilriktning som kallas för monodi och i början varit kontrapunktikens svåraste motståndare. Den monodiska konsten blommar i solopartiernas underköna kantilenor men också i recitativens uttrycksfulla melodibågar, där episkt högtidlig bredd växlar med dramatisk glöd och religiös upphöjdhet. Sålunda stå de bägge mästarna som förenare av gammalt och nytt, ej endast som bevarare av anrika traditioner utan också som förkämpar för nya musikaliska uttrycksvärden. Till de senare hörde också den harmoniska konst, som deras store samtida i Paris, Rameau, med beundransvärd skarpsynthet teoretiskt klarlade. Hans traktat i ämnet utkom samma år som Bach utgav första delen av Wohltemperiertes Klavier, 1722, ett sammanträffande som har en djup symbolisk betydelse. Hos Bach spelar harmoniken lika stor roll som kontrapunktiken, de styra och hjälpa varandra inbördes i en fullkomlig harmoni.

Helt olika var den levnadsväg de båda tonheroerna hade att vandra. Bach förblev en kyrkomusikens stille trotjänare i små tyska lärdomsstäder med den protestantiska koralen liksom en ledstjärna i vardagens trista skolarbete och i helgernas musikaliska gudstjänst. Händel var en musikens strålände riddersman, som lögat sig i Italiens humanistiska sol, som smakat sötman av en aristokratisk klass' förfinade umgängesliv och i händelsernas centrum känt det uppgående brittiska världsimperiets rytmiska pulsslag. Ganska olika blevo också deras musikaliska uppgifter i livet. Bach fyllde sina förpliktelser inom kyrkomusikens vida ram: så länge han i yngre år uppehöll organistbefattningar (i Arnstadt, Mühlhausen, Weimar) ägnade han sig huvudsakligen åt orgelkompositioner i tidens sedvanliga former (preludier, fugor, toccator, koral-variationer och -förspel, fantasier, och konserter), som orkesterledare under en kort tid (1717—22) i Anhalt-Köthen skrev

han kammarmusik samt verk för mindre orkesterbesättning (sonater, konserter, orkestersviter och intim klavérmusik); som kantor vid Leipzigs Thomaskyrka omedelbart därefter har han slutligen skapat de flesta av sina hundratals kyrkokantater, motetter, passioner och mässor. I sin helhet är det ett slutet livsverk i den protestantiska kyrkans tjänst, såsom många kyrkomusiker såväl före som efter honom utfört. Han tillhör de produktivare men ingalunda dem med den rikaste alstringen.

Händels direkta förbindelse med kyrkomusikalisk tjänst var helt kortvarig. Han kom i likhet med sina flesta ämbetsbröder tidigt in på den sceniska banan, som Bach under hela sin gärning stod fjärran. Händels många storslagna sceniska gestalter inom den dåtida s. k. neapolitanska operans snäva ram (en Agrippina, Rinaldo, Radamisto, Giulio Cesare etc.) tala hans eget etiskt högtstående dramatiska tonspråk och det är mindre en art- än en gradskillnad mellan dem och de väldiga bibliska personligheter som predika om Herrens storhet och frälsande makt från oratoriernas högresta plattform. Med vilken pondus och säkerhet äro ej dessa gammaltestamentliga gestalter tecknade (en Debora, en Saul, Simson, Josef, Belsazar, Josua), och med vilken mästerlig dramatisk och musikalisk insikt har Händel icke ställt kören i sina ideers tjänst! Ideellt sett hör hans kyrkomusik till samma stil. Den store Händelbiografen Chrysander kallar den för »gammaltestamentlig»; Leichtentritt skriver i sin Händelbiografi: »ingen 'kristlig' omfärgning försvagar hos Händel skriftordets urkraft, ingen omväg över en dogmatisk, liturgisk utläggning minskar den omedelbara åskådligheten och innerligheten.»

Men alla dessa olikheter i liv och verk till trots äro Bach och Händel innerligen befryndade andar. Det gemensamma var deras varma religiositet och ödmjukhet inför livsuppgiften; gemensamma voro även de musikaliska stilmedel de bägge behärskade till fulländning. Om Bach trots sin dogmatiska bundenhet utan tvivel är den rikare såsom kyrkomusiker och Händels tonkonst i sin omedelbarare, rent plastiska verkan återspeglar ett annat konstnärstemperament, ett annat livsöde, en annan miljö än Bachs, så äro dock bägges konst slutligen förklarliga endast som uttryck för det etiskt djupaste, varmaste kända och innerligast åtrådda inom kristendomens tankevärld.

Då vi så låta dessa evangelisters verk tona i vårt inre och ånyo erinra oss den stilistiska etikett man tryckt på deras panna, går det med ens upp för oss, hur omöjligt det är att överhuvud tvinga in dem inom barockens stilram. Liksom vi måste taga hela den hellenska epoken till hjälp för att förstå en Homeros, känna vi oss tvingade att spränga de band som hålla Bach och Händel fjättrade i ett inskränkt historiskt sammanhang. Man har sagt, att Richard Wagner i sin operakonst uppslukat såväl sina förfäder som sin egen andas barn: vid sidan av hans verk förmå inga andra att göra sig tillnärmelsevis gällande. Det är icke så med Bach och Händel.



Tvärtom ha de många betydande tonsättare strax före och under deras egen tid, vilka vi numera lära känna och värdera i allt högre grad, (en Telemann i Hamburg, en Hasse i Dresden, en Domenico Scarlatti, en Rameau i Paris, en Purcell i London o.s.v.) först i och med Bach och Händel åter blivit levande musikaliska personligheter.

Varpå beror denna skillnad? Svaret kan ej bli annat än detta: medan Wagners konst i sin oerhörda självhävdelse och intensiva subjektivism ej kan tåla någon annan vid sin sida, förmå även mindre betydande tonmästare att göra sig gällande i skyddet av Bachs och Händels konst, som ger dem sitt berättigande, sin rätta förklaring och sin tillbörliga plats. Kanske är det också så med all *stor konst*, att den ej förkväver och trycker utan förklarar och bereder plats. Med makten av sin överlägsna andekraft segrar den och intar sin fasta ställning, i namn av sin ödmjukhet och sin människokärlek stöder den och övergjuter med sitt ädla skimmer de alster, vilkas skapare velat mera än de kunnat. Även här förnimma vi inom andens värld den »prestabilerade harmoni», varom Leibnitz talar i sin av musikalisk intuition genomandade lära om den harmoniska världsbilden.

C.-A. Moberg.

### Den liturgiska rörelsen inom de lutherska kyrkosamfunden i Förenta Staterna.

I de första årgångarna av denna tidskrift möta ett flertal uppsatser, som behandla de liturgiska och kyrkomusikaliska reformsträvandena inom den västerländska kristenheten.<sup>1)</sup> Att dessa översiktliga framställningar efter hand upphöra torde icke endast höra samman därmed, att läsekretsen redan blivit orienterad inom den problemkrets, det här rör sig om, utan kan även betraktas som ett vittnesbörd om den förändring, som faktiskt inträtt i den liturgiska diskussionen under de allra senaste åren. Att i detta sammanhang giva en mera detaljerad översikt av den liturgiska rörelsens hittillsvarande historia torde icke vara nödvändigt i stället hänvisas till ovan nämnda uppsatser i denna tidskrift, däremot kunna några allmänna erinringar vara lämpliga. Först må då framhållas, att det aktiva liturgiska intresse, som under de närmaste tio åren efter världskriget framträder både i den romerska kyrkan och hos de reformerade kyrkosamfunden, icke är att anse som en ny och alldeles originell företeelse utan snarare som ett, av de särskilda tidsomständigheterna betingat, förnyat och

<sup>1)</sup> Se denna tidskrift årg. 1 s. 10 ff., s. 105 ff., årg. 2 s. 114 ff., även s. 104 ff.

mera intensivt uppblussande av en rörelse, som, om vi se till dess djupaste rötter, snart skulle kunna fira sin första sekularfest.<sup>1)</sup> Den liturgiska rörelsens interkonfessionella karaktär med hänsyn till dess förekomst är med det sagda redan betonad, men det är klart, att dess framträdande måste i åtskilligt bli olika på romerskt håll och i de reformerade samfundet. Drivkraften var väl densamma: tidens andliga nöd, och det botemedel man sökte likaså: ett återupplivande av den kristna gudstjänstens betydelse för de stora skarorna, men under det att man på romerskt håll kunde samla sig omkring uppgiften att söka göra den förefintliga liturgien förstäelig och levande för folket — en pedagogisk uppgift alltså<sup>2)</sup> — måste man mångenstädes inom protestantismen genom skapandet av nya gudstjänstformer söka komma tidens krav till mötes. Särskilt inom den tyska evangeliska kristenheten blev floran av riktningar och förslag synnerligen rik. De två ytterlighetsvägarna kunna angivas så: å den ena sidan utgår man från den lutherska eller västerländska »normaltypen» och söker genom samlandet av historiskt material få fram en gudstjänstordning, som svarar mot den föreställning man har om det liturgiskt riktiga, å den andra sidan utgår man från vad som kallas den moderna människans behov och söker genom en ofta mycket godtycklig blandning av gammalt och nytt skapa något, som menas skola tillfredsställa dessa behov. I båda fallen ha resultaten blivit föga livsdugliga, därför att man ställt sig utanför den levande traditionen. Att en viss avmattning i den liturgiska rörelsen på senare år inträtt torde förutom av vissa yttre omständigheter (bl. a. det politiska högtrycket i flera stater, och den avspänning som parlamentsbeslutet i fråga om den reviderade Common Prayer Book faktiskt medförde) framförallt bero därpå, att man alltmera börjar inse, att det viktigaste ej är stora reformer utan ett fördjupat inträngande i och troget brukande av det givna. En de »varsamma revisionernas» och de måttfulla förslagens tid synes vara inne.<sup>3)</sup>

Vända vi så blicken från Europa till den nordamerikanska kontinenten, blir bilden i viss mån en annan. Icke i den meningen att

<sup>1)</sup> Se vidare W. Birnbaum Die kathl. liturg. Bewegung, Gütersloh 1926, G. Mensching Die liturg. Bewegung in der evang. Kirche, Tübingen 1925 samt Allwohn denna tidskr. 2 s. 114.

<sup>2)</sup> »Si les catholiques n' avaient pas perdu le sens de la tradition, il ne serait pas aujourd' hui necessaire de faire leur éducation liturgique». Mlle. Baud i Liturgia, Encyclopedie populaire des connaissances liturgiques. Paris 1930.

<sup>3)</sup> Kungl. Maj:ts uppdrag till Ärkebiskopen ang. en varsam revision av Kyrkohandboken. Se även Marstrander Revision av vår Gudstjeneste, Kirke og Kultur okt. 1935. Här kan även nämnas A. G. Hebert Liturgy and Society. Lond. 1935, där den liturgiska rörelsens problem tages upp till behandling, Idealet blir här ej nya former men ett återupplivande av den söndagliga komunionen i sockenkyrkan. För återuppbyggandet av en tysk mässa i den tyska evang. kyrkan talar Schnieber i Monatschrift für Gottesdienst und kirchliche Kunst 1934 s. 219 f.

ett ökat intresse för liturgiska ting, där skulle saknas. »Över hela linjen förmärkes hos kyrkosamfunden i Förenta Staterna, såvidt jag kunde finna, en tydlig dragning till ökad helgd och andakt och därmed till fastare och högtidligare former för gudstjänsten. Liturgien kommer till sin rätt, där den funnits och varit ringaktad», skriver Ärkebiskop Söderblom efter sin Amerikafärd 1923.<sup>1)</sup> Men under det att 1920-talet i här avhandlade frågor kan sägas ha varit en den kraftiga anspänningens tid för de europeiska kyrkosamfunden och, som ovan antytts, i viss mån bildar en epok, är samma tid i de nordamerikanska samfunden mera utmärkt av växande intresse och djupare förståelse än av mångahanda reformförslag och därtill hörande litteratur. Huru detta intresse framträder inom de lutherska samfunden i Förenta Staterna är det, vi i det följande skola söka att lära känna, i den mån det låter sig göra genom tillgänglig litteratur. Att med blott litterära hjälpmedel söka göra sig en bild av en samtida rörelse är alltid vanskligt, svårigheterna bli ej mindre, då det gäller amerikanska förhållanden. Så måste det följande till största delen bli ett antal notiser.<sup>2)</sup>

Även om vi i detta sammanhang ej kunna gå närmare in på lutherdomens historia i Förenta Staterna, må dock erinras om, att det finnes en ärevördig sådan och att denna historia också är den lutherska gudstjänstens historia på amerikansk botten.<sup>3)</sup> Världiga kyrkobyggnader och världiga gudstjänstformer, trohet mot ärvda bruk men därför också en stor olikhet i bruk mellan anhängare av samma konfession (50 olika slags psalmböcker bland 12,000 tyska emigranter,<sup>4)</sup> det är 1700-talets kyrka. 1800-talet utmärkes av unionsförsöken mellan de olika lutherska samfunden, av utbrytningarna, av det stora folktillskottet och de nya samfundsbildningarna. Den första större sammanslutningen under detta århundrade, Generalsynoden, tillsatte redan 1825 en kommitté för att utarbeta bl. a. en liturgi på engelska, som förebild anvisades Pennsylvania-synodens tyska liturgi. Därför, att förebilden hämtats från den äldsta tyska synoden, har det sagts, att den nya liturgien på engelska i strängaste mening var den amerikanska lutherska kyrkans liturgi.<sup>5)</sup> Från denna utgångspunkt har sedan

<sup>1)</sup> Nathan Söderblom Från Upsala till Rock Island, Uppsala 1924, s. 256.

<sup>2)</sup> För det aktuella materialet till den senare delen av denna uppsats ävensom för i brev lämnade upplysningar har förf. att tacka Rev. Evald Lawson vid Trinity Lutheran Church, New York. Pastor Lawson, som är svenskättling, har bl. a. visat sitt intresse för sina fäders kyrka därigenom att han till engelska överflyttat ett parti av Biskop Auléns herdabrev (publicerat i den engelska The American Church Monthly, sept. 1934).

<sup>3)</sup> För den rent kyrkohistoriska utvecklingen se Gunnar Westin Protestantismens historia i Amerikas Förenta Stater, Sthlm. 1931, och Remensnyder, Youngert och Sandt Evangeliskt-lutherska kristenheten i Amerika (serien Kyrkans enhet), Uppsala 1920.

<sup>4)</sup> Remensnyder a. a. s. 27.

<sup>5)</sup> J. F. Krueger The lutheran liturgy and life, The Wittenberg Bullentin, vol. 27 no. 8, Springfield, Ohio 1930, s. 18.

utvecklingen gått genom olika svårigheter fram till den för de tre stora lutherska samfundet gemensamma Common Service, framdriven av önskan, att man måtte få en verkligt luthersk gudstjänstordning, (kraven hade skärpts i det stycket) och att enhet mellan de lutherska måtte komma till stånd. Common Service blev också en enhetens tjänare. Men vid allt detta ville man också låta den liturgiska frihetens princip få komma till sin rätt. Den församling, som ej önskade begagna den fullständiga formen för gudstjänsten (komponerad genom ett jämförande studium av 1500-talets tyska lutherska agendor med utgångspunkt i Formula missæ) hade full rätt att använda en enklare form.<sup>1)</sup> Så finna vi i den amerikanska lutherdomen alla typer representerade från den stränga liturgiska observansen till ett oliturgiskt gudstjänstliv. Ett par exempel må belysa detta.

Den svenske prästen i den amerikanska episkopalkyrkan Gustaf Unonius berättar, hur han en gång besökte en prydlig luthersk kyrka i en tysk kolonisering. I sakristian fann han både prästrock och mässkjorta. Ovan altaret var ett krucifix placerat och själva altaret var höjt över golvet. Han frågade sin ledsagare, om ej amerikanerna i trakten gjorde några anmärkningar över kyrkans utstyrelse och över de vid gudstjänsterna brukade ceremonierna, och fick till svar, att så nog var förhållandet men, »då de få höra att vi äro lutheraner, säga de ingenting därom.»<sup>2)</sup> Och Remensnyder berättar, huru under hans första år som ung präst i Generalsynodens tjänst ingen liturgi användes, ej heller förekom prästkappa. Den andliga typ, som då härskade i Generalsynoden, belyses också därav, att Remensnyder fick i uppdrag att leda en »gråtbänksväckelse».<sup>3)</sup> Dessa båda exempel äro hämtade från något olika tidpunkter under det sista århundradet men de ge oss tillsammans en bild av bredden och skiftningarna i amerikansk lutherdom.

Så komma, i synnerhet efter århundradets mitt, skarorna från Norden. Deras ankomst blev ej liktydig med ett ökande av de ovan nämnda organisationernas medlemsantal. I stället bildade de, som känt är, nya, nationellt präglade samfund. Även beträffande dessa samfund få vi nöja oss med några antydningar om deras gudstjänstliv. För Augustanasynodens och de norska synodernas historia må hänvisas till den tillgängliga litteraturen.<sup>4)</sup> Då man, som

<sup>1)</sup> Krueger a. a. s. 19 f.

<sup>2)</sup> Gustaf Unonius Minnen från en sjuttonårig vistelse i Nordvestra Amerika, vol. 2 Upsala 1862, s. 199.

<sup>3)</sup> Remensnyder a. a. s. 66.

<sup>4)</sup> Anna Söderblom Svenska kyrkan och Svensk-Amerika, Vår kyrka IV, Sthlm. 1926, Emigranterna och kyrkan. Brev utg. av G. Westin, Sthlm. 1932 samt Norlie Norsk-lutherske Menigheder i Amerika 1843—1916, Minneapolis 1918. Ett vidlyftigt men ordnat huvudsakligen personhistoriskt material till dansk, norsk och svensk kyrkohistoria i U. S. A. finnes hos R. Andersen Den danske Kirke og Episcopalkirken, New York 1920 och dens. Banebrydere for Kirken i Amerika, Brooklyn 1923.

riktigt är, framhåller de nordiska synoderna, som barn av den stora väckelsen, är det ej sällsynt, att man därav drager den slutsatsen, att de intogo en likgiltig eller överlägsen hållning till den fäderneärvda gudstjänstordningen. Detta kan dock knappast sägas ha varit förhållandet, man har tvärtom ett intryck av, att troheten mot hemkyrkans ordningar varit större, än man av flera orsaker kunnat vänta. Att å andra sidan bekännelsen, tron och förkunnelsen intogo platsen framför en strängare liturgisk observans, bör ej förvåna, om man betänker de särskilda uppgifter de första prästerna ställdes inför. Det kan även vara skäl att erinra om vad Norlie på tal om dessa förhållanden anför beträffande de norska församlingarna: »de hade ofta ej kyrka och altare». <sup>1)</sup> I de brev från grundläggandets tid, Westin utgivit, saknas ej vittnesbörd om denna strävan att följa hemlandets bruk. Så skriver T. N. Hasselquist till Per Wieselgren och ber honom skaffa ett exemplar av det »nya handboksförslaget», vilket han säger sig följa ifråga om vigsel-, installations- och ordinationsritualen. <sup>2)</sup> Hasselquist kommer också i ett annat sammanhang in på en jämförelse mellan handboksförslagen av 1854 och 1856 och beklagar att det förra, »hvilket var allt för gammalt christligt» måst vika för det senare. Från Ullman erhöll Hasselquist dennes Liturgik och den uppfattning av kulten, som där möter, kan ej ha verkat stötande på honom, ty han tager själv initiativet till Ullmans kallande till professor vid synodens seminarium och han berättar att »utnämningen skedde ej blott enhälligt utan nästan med entusiasm». <sup>3)</sup> Att allteftersom förhållandena stadgade sig kyrkobyggnaderna blevo bättre och mera motsvarande sitt ändamål är naturligt, likaså att stil och anläggning influerades av de rådande förhållandena och den nya omgivningen. Kyrklig konst framförallt i form av altartavlor önskade man gärna. Lawson omtalar i en uppsats i den jubileumsskrift, som utkommit till Augustana-synodens 75 års jubileum 1935, huru den kände skalden Carl Sandburg i ett samtal erinrat om den gamla kyrkan i sin födelsestad Galesburg, där han hört Hasselquist predika. »Jag kan ännu se dem för mig, tavlorna med Moses mottagande Lagen och med Elia på berget. De voro verkliga frescer och typiskt amerikanska. Det är skada att vi ha förstört sådana saker.» En av de flitigaste kyrkodekoratörerna från förra seklet var Olof Grafström, som 1875

<sup>1)</sup> Norlie a. a.

<sup>2)</sup> Emigranterna och kyrkan s. 229. Brevet är daterat maj 1869. Det åsyftade handboksförslaget torde vara det 1856 tryckta, varur genom beslut av 1868 års kyrkomöte bl. a. just ordinations- och installationsritualen infördes i kyrkohandboken. Se Rodhe Svenskt gudstjänstliv s. 23.

<sup>3)</sup> Emigranterna och kyrkan ss. 229, 353, 366 och 395. Att man på sina håll likväl kände en viss osäkerhet inför Ullmans liturgiska arbete, visar ett brev från Hasselquists efterträdare som Augustana colleges rektor O. Olsson till den förre, vari det efter skildringen av en romersk festmessa i Karlsbad heter: »Ullman måtte väl ej hava upptagit någonting dylikt i sin Liturgik» a. a. s. 502.

gjorde sitt inträde vid Akademien i Stockholm. Han har gjort omkring 300 altartavlor av vilka flertalet finnas i synodens kyrkor.<sup>1)</sup>

1894 fick vår kyrka en kyrkohandbok och följande år antog Augustana-synoden en egen agenda, som närmast är att anse som en lätt förändrad version av den just fastställda svenska. Denna svensk-amerikanska kyrkohandbok blev föremål för en granskning av Oscar Quensel. Han är på det hela taget nöjd med densamma. Bland gjorda detaljändringar hälsar han med gillande föreskriften, att prästen även då trosbekännelsen läses skall stå vänd mot altaret. I sin kommentar till vårt högmässoritual yrkar han, att denna föreskrift måtte bli införd också där. Däremot ogillar han bestämt, att skriftermålet inlemmas i högmässan, som bekant är den ordningen numera lagligen möjliggjord även i vår kyrka.<sup>2)</sup> En nyhet i Augustanas handbok, som kom att väcka en del bekymmer, var formuläret för intagning i församlingen, vilket man från episcopalt håll ville tolka som krav på omkonfirmation. Synodens trofaste vän Biskop von Schéele har behandlat frågan och kommit till det resultatet, att den framkastade beskyllningen saknar berättigande.<sup>3)</sup> I sin redan nämnda granskning säger Quensel: »Skrudar och mässhakar tyckas vara okända för svensk-amerikansk kyrkopraxis. Ätminstone nämnes om dem intet.» Detta är i huvudsak riktigt och därtill kan läggas att ej heller prästkappan brukas. Däremot användes den svenska prästrocken, varjämte Luther-rocken på sina håll brukas.<sup>4)</sup> Lawson berättar i sin ovan nämnda uppsats i jubileumsskriften om det uppseende en viss pastor Pehrson i Boston väckte genom att påskdagen 1867 uppträda i en mässhake, han erhållit som gåva. »Men det dröjde ej lång tid förr än den föga lyckosamme Pehrson försvann och mässhaken försvann tydligen med honom». Detta torde vara den enda skruden i äldre tider inom synoden (till vilken P. dock aldrig hörde).<sup>5)</sup> Till slut må anmärkas att 1895 års Handbok innehöll noter för mässningen (Quensel) samt att den svenska psalmbok, som redan tidigare vunnit insteg i synoden, var den Thomander-Wieselgrenska upplagan. Ett flertal andra sångsamlingar ha därjämte varit i bruk. Frågan om en psalmbok för de engelsktalande församlingarna ha först på senaste år fått sin slutgiltiga lösning.<sup>6)</sup> Sammanfattande kunna vi säga, att synodens gudstjänstliv utmärkes av trohet mot moderkyrkans ordning i konstruktionen men skiljer sig därifrån genom det friare utförandet.<sup>7)</sup>

Den första sammanslutningen bland Amerikas lutheraner med

<sup>1)</sup> After Seventy-five Years, Rock Island, Ill., 1935 s. 131 f.

<sup>2)</sup> Kyrklig Tidskrift 1896, s. 174 ff.

<sup>3)</sup> Kyrklig Tidskrift 1897, s. 225 ff.

<sup>4)</sup> Enl. medd. av Pastor Lawson.

<sup>5)</sup> After Seventy-five Years s. 132.

<sup>6)</sup> After Seventy-five Years s. 120 ff.

<sup>7)</sup> Augustanasynodens gudstjänstliv är skildrat bl. a. i Alb. Lysander På studiefärd i Amerika, Malmö 1909, s. 110, se även N. Söderblom a. a. s. 257.

uppgift att bedriva liturgiska studier och verka för en god utveckling på gudstjänstlivets område var The Church Music and Liturgical Art Society, som stiftades 1898 i Pittsburgh, Pennsylvanien, och vars ledande kraft från början varit Dr. Luther D. Reed, som också betraktas som hela den liturgiska rörelsens förnämsta kraft bland de amerikanska lutheranerna. Bland målen för sin verksamhet ser sällskapet att söka möjliggöra en gemensam liturgi för alla amerikanska lutheraner, en strävan vi mött också i annat sammanhang. Sällskapet sammankom till månatliga möten och de föredrag, som därvid hölls, utgavos varje år i broschyrform. 1906 samlades det då utkomna till ett större verk, vari också förekommer ett bidrag av Augustana-professorn Dr. Forsander med titeln »The Swedish Liturgies». Som en frukt av sällskapets verksamhet kan också den avdelning för liturgik och kyrklig konst betraktas, som upprättats vid det lutherska seminariet i Philadelphia, och dit Dr. Reed kallats som förste innehavare av den där upprättade professuren.<sup>1)</sup>

Över hela den amerikanska kristenheten kan under detta århundrade spåras ett ökat intresse för omvårdnaden av gudstjänstlivet och vad därmed står i sammanhang. Detta är icke minst märkbart hos de »icke-liturgiska» samfunden av reformert ursprung och har hos dessa avsatt mycket värdefulla spår också på kyrkobyggandets område. Nattvardsbordets ersättande med ett altare kan nämnas som typiskt för denna utveckling.<sup>2)</sup> De lutherska samfunden ha härvidlag mera att vårda sin traditionella typ, faran för dem är att falla till föga för anglo-amerikanska begrepp om det kyrkligt korrekta. En uppgift för dem vore att för den ärvda typen skapa en naturlig växt i den nya jordmånen. Aktgivande på nya strömningar i hemlanden kunde hindra, att man förblev stående vid vad som på utflyttandets tid var högsta mod.<sup>3)</sup> Inom Augustanasynoden har man fått en del kyrkobyggnader, som direkt inspirerats av kända kyrkor i hemlandet. I en del fall kan man nog tala om kopiering.<sup>4)</sup>

Bevisen för det ökade liturgiska intresset i det lutherska Amerika äro talrika. Vi hava redan anført Ärkebiskop Söderbloms intryck. Belysande är också en jämförelse mellan de festskrifter, som utgavos till Augustanasynodens 50-års jubileum och till dess 75-årshögtid. I den förra beklagas den självbelåtenhet med ceremonier, som kan förmärkas, men också den reformerta atmosfär, som på andra håll framträder inom synoden, under det att vi i den senare publikationen på flera håll möta omnämmanden av det ökade intresset för liturgien och kyrkornas prydnad. Och detta växande intresse konstateras med glädje.<sup>5)</sup>

<sup>1)</sup> Ovanst. uppg. enl. medd. av Pastor Lawson.

<sup>2)</sup> Dessa problem ha nyligen fått en ingående behandling i A. L. Drummond *The Church Architecture of Protestantism*, Edinburgh 1934, se s. 175.

<sup>3)</sup> Drummond a. a. bl. a. s. 125.

<sup>4)</sup> Lawson i *After Seventy-five Years* s. 134.

<sup>5)</sup> *The Augustana Synod*, Rock Island 1910, s. 43, *After Seventy-five Years* förutom Lawson op. cit. se även ss. 15, 103 och 113.

Liksom mot det förra seklets slut så har också nu det ökade intresset för liturgiska frågor lett till bildandet av en organisation för studium och debatt av hithörande ting. 1927 samlades, på inbjudan av en luthersk präst i Hoboken, New Jersey, ett antal av hans ämbetsbröder i nämnda stad. Denna sammankomst gav upphovet till The Liturgical Society of Saint James, vilket samfund först 1932 blev slutgiltigt organiserat. Efter en sammankomst i Detroit följande år utgav sällskapet sin första publikation, Pro Ecclesia Lutherana I, innehållande de föredrag, som förekommit vid konferensen. Denna publikation har sedermera följts av en andra del. Vi komma i det följande att få anledning till att taga närmare del av några bland de här publicerade uppsatserna.<sup>1)</sup> Innan vi gå att genom den tillgängliga litteraturen söka lära känna det senaste stadiet i den liturgiska rörelse, vi i det ovanstående följt, kan det vara lämpligt att i största korthet redogöra för Saint James-sällskapets principer och program. Vi följa därvid ett av sällskapet utgivet litet programblad.

Grunden är Kristi befallning om evangeliets förkunnande och sakramentens förvaltande, och ändamålet är kyrkans uppbyggande, allt, som därvidlag är till hindern, måste avvisas under det att allt, som kan vara befrämjande, bör få komma till sin rätt. Med hänvisning till 1. Kor. 14:33 hävdas, att allt i gudstjänsten måste utföras i en lämplig form och ordning. Till gudstjänstens form räknar man: liturgien, musiken, skruden och annat, till dess ordning följden av de olika momenten i gudstjänsten. Därför att formerna ha en så stor uppfostrande betydelse och dessutom måste vara värdiga sitt höga ändamål, äro de värda ett noggrant studium. Slutligen påpekas den lutherska kyrkans historiska karaktär och dess skatt av liturgisk litteratur och tradition ävensom betydelsen av att skönhetens princip får komma till sin rätt i kulten. Sällskapet säger sig eftersträva ett liturgiskt berikande av bruket av Common Service, utan att dock vilja eftersträva någon slavisk uniformitet. Vidare önskar man ett flitigare bruk av Nattvarden och ett bättre tillvaratagande av kyrkoårets skatter (faran för en sekularisering måste härvidlag vara större i Amerika än i de lutherska länderna i Europa genom det stora reformerta inflytandet). Man önskar också få en liturgiskt uppställd bönbok för såväl den enskilda som den offentliga andakten samt att liturgiska bruk bli övade i skolorna, så att det uppväxande släktet vänjes vid den egna kyrkans ordning. Studium och användande av den gregorianska musiken anbefalles, likaså studiet av bekännelsen sådan den är uttryckt i Konkordieboken, »medan vi återställa vår kyrkas liturgiska arv, få vi ej förlora hennes mest prisade egendom: Guds Ord och Luthers rena lära».

Vi ha lämnat en så pass fullständig redogörelse för sällskapets inställning, ej därför att vi här skulle stå inför något helt nytt,

<sup>1)</sup> Pro Ecclesia Lutherana I och II ha av Pastor Lawson översänts för att sedermera som gåva överlämnas till Lunds universitetsbibliotek.



utan för att det redan från början skall vara tydligt, att vi här möta en rörelse, som vill stå helt på den lutherska bekännelsens grund. Det har nämligen ej saknats antydningar om förklädda jesuiter, eftersägare till anglo-katolikerna, kyrkliga modediktorer och annat sådant, som ju alltid brukar framkomma i samband med liturgiska diskussioner, men här förefaller mindre berättigat än någonsin.<sup>1)</sup> Fråga vi sedan efter sällskapet inflytande på församlingarnas gudstjänstliv, synes det endast vara några få församlingar i Missourisynoden, som accepterat den fullständiga liturgiska apparaten med skrudar, ljus, rökelse och processioner och där hela gudstjänsten med texter och böner sjunges.<sup>2)</sup> De bilder Pro Ecclesia Lutherana II ger av ett »kanoniskt» utrustat altare och en skrudad präst med ministrant inför altaret, erinra enligt vår mening på ett icke lyckligt sätt om de något för stereotypa kyrkoinredningar och kulttillbehör, som pläga återgivas i anglikanska kyrkoleverantörers kataloger och mot vilka produkter man numera även på anglikanskt håll börjar protestera.

Vi gå så att taga en överblick av den senaste liturgiska diskussionen, sådan den möter i de ovan nämnda publikationerna samt även i någon mån utanför desamma. Det kan då vara lämpligt att börja med de invändningar, som framställts mot det liturgiska program, vi ovan gjort bekantskap med. I The Lutheran Church Quarterly 1933 möta vi under rubriken »Wanted: some new wine skins» en framställning, som i detta sammanhang ej är utan intresse. Författaren konstaterar genast behovet av en gudstjänstlig förnyelse och detta behov anser han grunda sig på två omständigheter. Dels har kulturen i Förenta Staterna börjat mogna och de estetiska kraven i följd därav ökats och dels har människorna försatts i ett nytt liv, i en fullständigt ny värld: teknikens, vetenskapens och fartens. En värld med nya politiska och sociala ideal. Skola vi nu med den liturgiska rörelsen, vilkens stora tillväxt, särskilt bland det yngre prästerskapet, författaren konstaterar, återvända till medeltiden? De gamla ordningarna hade sitt stora värde, den liturgiska rörelsen har sina stora förtjänster: den gör gudstjänsten skön, den skapar ordning, den reducerar predikans ställning, den kommer att göra slut på religiösa »föreläsningar» («Bible Sunday») och den tillför gudstjänsten ett behövligt mystiskt element. Men den liturgiska rörelsen befordrar sakramentalism, sacerdotalism och traditionalism. Författaren varnar för, att med hänsyn till den betydelse den liturgiska renässansen haft för den romerska kyrkan, bygga några förhoppningar på densamma för framtiden och erinrar om, att den ortodoxa kyrkan »fursten bland alla ritualistiska kyrkor» praktiskt taget är utplånad (en mild överdrift synes det). Så långt kritik och analys, några direkta förslag komma ej fram, det betonas blott, att något nytt måste

<sup>1)</sup> Dessa frågor beröras och sällskapet principer utvecklas närmare i inledningarna till Pro Ecclesia I och II.

<sup>2)</sup> Enl. medd. av Pastor Lawson.

till, i vilket sammanhang det erkännes att den nya byggnaden ej kan hänga i luften. Men huru mycken anknytning författaren vill ge till det traderade blir aldrig riktigt klart.<sup>1)</sup>

I The Augustana Quarterly 1927 tager Dr. C. J. Södergren upp frågan om en kommande revision av synodens liturgi. Vi skola blott uppmärksamma några önskemål inför en eventuell revision, som framställles i denna uppsats. Arkaismer måste bort-hebreiska ord böra översättas till engelska, det trefaldiga Kyrie bör ersättas med ett rop till Gud om nåd, den allmänna kyrkobönen måste förkortas, i nattvardsmässan bör prefationen utgå och likaledes Herrens bön, »den är icke lämplig (pertinent) här» (!). Vi hava tagit med denna redogörelse närmast därför, att en svensk läsare knappast kan undgå att erinra sig 1811 års kyrkohandbok och dess liturgiska ideal (utom vad beträffar kyrkobörens förkortande).<sup>2)</sup> I samma tidskrift för 1934 besvarar en författare frågan, om förändringar i synodens liturgi äro önskvärda, med: nej. Han önskar inga större förändringar av fruktan, att det fria vittnesbördet då kan råka i fara att undanskymmas. Tillsammans med denna uppsats och som svar på samma fråga finnes ett inlägg av Pastor Lawson, där efter en historisk inledning en del önskemål framföras mera till att berika än förändra den bestående ordningen. Lawsons viktigaste bidrag till diskussionen torde dock vara den översättning av våra två senaste alternativ till allmän kyrkobön, som han bifogar sin artikel. Därigenom har han bidragit till att göra Augustanasynoden förtrogen med de senaste liturgiska nyförvärven i moderkyrkan och till att berika synodens gudstjänstordning.<sup>3)</sup> Med Lawsons inlägg ha vi kommit åter till den liturgiska rörelsens befrämjare, om han än måste sägas stå avvaktande till det fullständiga förverkligandet av rörelsens program. Vi övergå därför till att genom en översikt av innehållet i de båda samlingarna Pro Ecclesia Lutherana söka ytterligare lära känna rörelsen.

Redan i de grundsatser för S:t James Society, vi ovan refererat, framhölls betydelsen av ett noggrant studium av de gudstjänstliga formernas historia. Det är då klart, att ett flertal av bidragen till sällskapet publikationer äro rena historiska undersökningar. Vi endast nämna några titlar: Luthersk tradition, Lutherska mässrubriker från 1500-talet, Common Service, dess ursprung och utveckling, samt om mässkruden. Att i detta sammanhang gå närmare in på vad här framlägges, låter sig ej göra, däremot skola vi i all korthet observera ett par andra bidrag. Det ena handlar om anglikanskt lutherska förbindelser. De slutledningar, som där göras angående vissa resultat av det anglikanska inflytandet på svenskt kyrkoliv och svensk teologi, kanske en svensk läsare ej är benägen att till alla delar acceptera. Däremot är fram-

<sup>1)</sup> A. Shumaker i The Lutheran Church Quarterly oct. 1933.

<sup>2)</sup> The Augustana Quarterly 1927, s. 335.

<sup>3)</sup> The Augustana Quarterly oct. 1934, s. 321 ff. och s. 307 ff.

ställningen av förhållandet mellan de episcopala och den lutherska kyrkan i Förenta Staterna av ett visst intresse. Uttrycket »när en lutheran blir tillräckligt rik för att anskaffa en andra tjänare blir han episcopal», säger en del om kyrkotillhörighet och socialt anseende. Av större betydelse är dock det, som framhålles beträffande det dåliga liturgiska inflytande anglikansk sed utövat på de lutherska prästerna och församlingarna: införandet av de mässskjorteklädda körerne, som ej på ett naturligt sätt låta inlemma sig i den lutherska gudstjänsten, samt bruket att koppla samman morgongudstjänsten med mässans första del, vilket försvårar ett återvändande till den ideala ordningen med en fullständig högmässa varje söndag. Slutligen lämnas en översikt av de partier i Common Service, som äro direkt övertagna från Book of Common Prayer.<sup>1)</sup> Förtjusningen för den uniformerade kören, som vi också påträffat i »Augustana», göres till föremål för ett mildt gisslande även i den andra uppsats, vi vilja stanna vid. Den bjuder åtskilligt av intresse, viktigast är dock dess påpekande av de tre kriser, som hotat den amerikanska lutherdomen: renlärighetsstriden, språkfrågan och nu slutligen faran, att den reformerta gudstjänst-uppfattningen skall vinna övertaget också på luthersk mark.<sup>2)</sup> Så hotas lutherdomens gudstjänstliv av främmande inflytande från två håll och detta hot blir till fara i det ögonblick endera av de två huvudströmningarna hos henne erhåller en för stark betoning, så att den liturgiska traditionalismen får förkväva det fria vittnesbördet eller den gudstjänstliga nihilismen tillåtes bortkasta de skatter i vilka styrkan av fädernas gudsdyrkan ännu kan förnimmas och som binda släkte vid släkte i en helig gemenskap. Så blir måttfullhet av nöden för att icke genom överdrifter stora värden skola givas till spillo och också därför att tillhörigheten till kyrkan kräver icke självhävdelse men vilja att inordna sig i helheten. Så böra de som önska en fri och enkel gudstjänst betänka sin plikt mot kyrkans gudsdyrkan, dess liv och dess historia. De, som älska ett rikt ritual, måste betänka, huru sakta människor kunna tillgodogöra sig rituella förändringar, de må ej glömma, att ett enkelt ritual gör gudstjänsten lika riktig som ett rikt, att den enkla gudstjänsten kan vara fullt korrekt på sitt sätt och den rika full av misstag. »Alla som ha intresse för det gudstjänstliga måste ha till motto: Styrk dina bröder, ty kyrkans enhet är en underbar verklighet.» Ovanstående tankar möta i en uppsats införd i det redan anförda numret av The Lutheran Church Quarterly. Den är den mest mogna och centrala framställning av hithörande problem, som mött i den genomgångna amerikanska litteraturen och med den vilja vi sluta.<sup>3)</sup>

Söka vi så sammanfatta våra intryck av den liturgiska rörelse på lutherskt område i Amerika, vi lärt känna, framträder den

<sup>1)</sup> Pro Ecclesia II s. 58 ff.

<sup>2)</sup> Pro Ecclesia I s. 42.

<sup>3)</sup> George Seltzer Whiter Worship a. a. s. 371.

i första hand som ett led i lutherdomens självbevarelsekamp. Ur den synpunkten kan rörelsen gott sägas vara 100-årig. Därav följer ytterligare rörelsens starka konfessionella förankring och (fasthet föder frimodighet), dess positiva inställning till det samlade västerländska arvet av liturgiska skatter. Men denna positiva inställning betyder ej, att man söker framkonstruera nya gudstjänstordningar, tvärtom är frånvaron av alla dylika försök märklig, då man betänker motsvarande förhållanden i Europa. Så har det också från Saint James Society kunnat framhållas, att sällskapet ej framträtt med så mycket som ett förslag till vesperritual, så mycket mindre då med någon nyordning av mässan. När man vidare från samma sida betonar, att man ej anser sig ha löst problemet om det liturgiska livets närande genom införande av fullt ut liturgiska gudstjänster eller genom att göra församlingsmedlemmarna förtrogna med liturgiens historia (sådan kunskap är väl nödvändig för att folket skall kunna förstå gudstjänsten) utan att det ytterst fordras att människan är grundad i den tro, som är liturgiens själ. Ringaktningen för Nattvarden visar, att det brister härvidlag. Det synes att en rörelse, som så söker sig ut på djupet, ej gärna kan anklagas för att ej taga hänsyn till människornas nöd, ej heller kan den förnekas hemorts rätt på evangeliskt område. Däremot skulle man kunna hävda, att den fyller de krav, som ur vetenskaplig synpunkt kunna ställas på en liturgisk reformrörelse: ett grundligt historiskt inträngande i den egna gudstjänstens utveckling sedd i sitt allmänkyrkliga sammanhang och ett kritiskt övervägande av det samtida kyrkolivets behov.<sup>1)</sup>

*Harald Andersson.*

#### *Efterskrift.*

I The Augustana Quarterly oct. 1935, som kommit oss tillhanda först sedan ovanstående förelåg i korrektur, har den nye Presidenten för Augustana College C. Bergendoff i en uppsats: The cultural Heritage of The Augustana Synod, med utgångspunkt från ett exemplar av 1811 års Handbok, som av Esbjörn använts i Andovers församling, givit en översikt av det gudstjänstliga arvet från moderkyrkan och hur det blivit använt inom Synoden. Av intresse är, huru oppositionen från Norrlands-läsarnas sida mot absolutionens formulering också går igen i Synoden. Att kapitlet om biskopsinvi gning ej fick någon användning på amerikansk botten ger författaren anledning att erinra om vad Synoden är skyldig amerikansk lutherdom. »Från den svenska kyrkan har Augustana synoden ärvt sin tro och sin gudstjänstordning; från amerikansk lutherdom har den fått sin författning». (The Augustana Quarterly vol. XIV no. 4 s. 347 ff.).

<sup>1)</sup> Jmfr. Y. Brilioth Svensk teol. kvartalsskrift 1935 s. 195.

## Emanuel Vigeland.

Om det är sant, att modern svensk bildkonst i kyrkans tjänst bäst karaktäriseras genom den omständigheten, att vi äga tre stora verk, apsidmosaikerna i Lunds domkyrka av Joachim Skovgaard, glasmålningarna i Oscarskyrkan i Stockholm av Emanuel Vigeland och altartavlan i Linköpings domkyrka av Henrik Sörensen, alla tre utförda av främlingar — konstnärer från grannländerna — så bör det ändå icke minska vår glädje över att äga tre sådana mästerverk. Ett fjärde betydande arbete kan läggas till de tre nämnda, nämligen Vigelands glasmålningar i Lunds domkyrka.

Vigeland är en konstnär, som man gärna vill tränga närmare in på livet. Ett tillfälle erbjuder sig nu, sedan Fred. Tybring i Oslo, de norska prästernas konstnärlige ledare och de norska konstnärernas vän och främjare, utgivit en stor, vacker biografi över Vigeland, en bok, som närmast ansluter sig till Jean Falcons för tio år sedan utgivna ståtliga planschalbun med inledande text.

Emanuel Vigeland föddes i sydnorge, i Manstad, år 1875. Tybring påvisar, att barndomsintrycken, som Vigeland mottog i denna stad med dess arv av starkt religiöst liv, blevo mycket betydelsefulla för konstnären. Den fromma modern med sin bibelkunskap står i hans minne som en mäktig inspirationskälla. Sin första konstnärliga utbildning fick han i Oslo och fortsatte sedan studierna i Köpenhamn. Flera stipendier satte honom därefter i tillfälle att företaga utländska studieresor, av vilka en utsträcktes till Grekland, Egypten och Palestina. Två stora konstprodukter trädde honom till mötes med särskild styrka: det italienska freskomåleriet och de franska glasmålningarna.

Sitt intresse för freskokonsten fick han snart tillfredsställa genom några arbeten till det nya rådhuset i Köpenhamn, och strax därefter fick han beställning på fresker till koret i en kyrka i hemlandet, Vålarengen. Denna uppgift var mycket omfattande och drog en tid av fyra år. Altarväggen pryddes av en stor korsfästelseframställning, som i rätt hög grad bygger på trettonhundra-talets italienska monumentalmålningar. På högra sidan målade han nattvardens instiftande; väggen mitt emot upptages av orgeln. Korrummet sammanhålles som helhet av en vegetativ dekoration på murstöd och valv. Då man här talar om italiensk påverkan får man emellertid icke förbise, att bilduppyggnad, människoframställning och händelseförloppet hela återgivande är starkt känt och framställt med ett religiöst patos, som bär äkthetens prägel. Höghet, stilla ro, renhet och fromhet äro begrepp man fäster vid dessa målningar.

Sedan Vigeland fullbordat detta verk, som var ett banbrytande

---

*Jean Falcon*, Emanuel Vigeland, Paris 1925.

*Fred. Tybring*, Emanuel Vigeland, H. Aschehoug & C:o, Oslo 1935.

arbete på freskokonstens område i Norge, kastade han sig strax över en konstart, som snart helt och hållet blev hans och som oupplösligt är förbunden med hans namn, nämligen glasmåleriet. För 25 år sedan fick han pris i tävlingen om glasmålningar i den gamla Trondheimskatedralen. Uppdraget gick dock sedan till arkitekten Gabriel Kielland. Nya studieresor till de franska domerna, som bevara de underbaraste av denna konstarts alster, gav honom den nödvändiga tekniska kunskapen. I detta hänseende blev han en nyskapare, som varit av oerhört stor betydelse för hela Nordens konst på detta område.

Glasmåleriet hade sedan flera sekler tillbaka råkat in i en återvändsgränd. Under 1000—1200-talen befann sig denna konstart i sin högsta blomning. Konturen är starkt betonad och beroende av spröjsverket, och färgerna äro mättade, ädelstensgnistrande och djupa. Genom upptäckten av det s. k. överfångsglasat d. v. s. vitt glas, som belades med en tunn hinna av färgat glas, som sedan kunde avslipas, började denna konst mattas. Färgerna blevo ljusare och teckningen råkade i beroende av stafflimåleriet. Man måste se en fransk eller spansk gotisk katedral för att förstå glasmålningarnas betydelse i interiören och för hela arkitekturen. Den äldre tidens stora fresker och mosaiker ha här efterträts av färgade ljusbilder, skulle man vilja säga, vilka behärska interiörens rymd och leva sitt eget liv, växlande efter dagern utifrån. Gotikens ande har här tagit synlig gestalt; det visionära är kroppsligt närvarande. Färgernas sammanställningar i harmonier och kontraster ha inte bara en yttre skönhet; de vilja giva kyrkorummet liv och en återglans av himmelsk skönhet. Man vore frestad säga, att de gotiska konstnärerna inspirerats av Uppenbarelseboken (21:18—22) med dess skildring av det himmelska Jerusalem<sup>1</sup>).

I slutet av 1800-talet blev den gamla glasmålarkonsten föremål för tekniska studier, och man kom snart medeltidens mästars hemlighet på spåren<sup>2</sup>). Och i våra dagar har den utvecklats med hjälp av modern teknik. En modern glasmålning är därför i tekniskt avseende icke underlägsen en medeltida; den har t. o. m. ett företräde framför den förra — den är mycket billigare att framställa. Men dess utövare äro icke så talrika, och de nå endast i sällsynta fall upp till medeltidsmålarnas djupa känsla och deras förmåga att låta hela rummet behärskas av färgen. En ytterst vik-

<sup>1</sup>) För en utförligare skildring av glasmåleriets teknik och idé hänvisas till J. L. Fischer, *Handbuch der Glasmalerei*, Leipzig 1914; G. Heinersdorf, *Die Glasmalerei*, Berlin 1914 (särsk. sid. 122, 178) samt ett glänsande kapitel i H. Lützelers, *Die christliche Kunst des Abendlandes*, Bonn 1932 sid. 109—117.

<sup>2</sup>) Se härom Paul Biver i *La vie et les arts liturgiques*, Fevrier 1921, samt en kort översikt om modernt kyrkligt glasmåleri i Maurice Brillant, *L'art chrétien en France au XXe siècle* p. 131—140. Om vår tids glasmålningar i Norge se *Kunstkultur* bd 19 h. 4, Oslo 1933 sid. 225 f. En framställning av nutida svensk glasmålning av antikvarien Erik Lundberg kommer att inflyta längre fram under året i denna tidskrift.

tig förutsättning utgör emellertid konstnärens tekniska kunskaper; han skall helst själv vara hantverkare.

Vigeland förstod lyckligtvis detta redan på ett tidigt stadium. I Norge hade något tidigare den hantverksmässiga sidan av produktionen studerats ingående av G. A. Larsen. Redan under sitt första arbete med glasmålningarna i Vor Frelser's kirke i Oslo kom Vigeland underfund med, att ett allsidigt konstverk kunde endast skapas, om han själv fick deltaga i utförandet. Han inrättade därför en egen verkstad på Vinderen, och därifrån har sedan utgått en imponerande mängd glasmålningar. Här grundade han en hel skola, som drives med hjälp av offentligt understöd. Efter arbetena i Vor Frelser's kirke fick han snart ett stort uppdrag, nämligen att smycka fönstren i ett kapell i Borgestad, där hans konstnärspersonlighet fick sina första, tydliga uttryck. Ännu förmärkes där kanske Jugendstilens linjesötma, men framställningen av t. ex. Jesu liknelser i skeppets fönster visa hans kraftfulla skaparförmåga och rika inlevelse i bibelordet.

Vi måste förbigå Vigelands målningar och dekorativa arbeten t. ex. restaureringen i Gjerpens kyrka och freskerna i Oslo krematorium samt hans glasmålningar i Frankrike, som blivit högt skattade, för att stanna något inför hans största verk, glasmålningarna i Oscarskyrkan i Stockholm, vilka utfördes i samband med L. Wahlmans restaurering. Inte mindre än 40 fönster levererades på den korta tiden av tre år, och i dessa fönster har han givit det bästa han kunnat. Fönstren ha komponerats så, att nedre delen är mörkt hållen och försedd med figurer, medan den övre delen med glas i en pärlemorskiftande grå ton är mera sparsamt dekorerad. Denna delning betingades av nödvändigheten att ge interiören tillräckligt ljus, men innebar säkert ett svårt problem. I det hela måste man erkänna att det lyckats. Korfönstret samlar intresset med en framställning av den förlorade sonens återkomst, en originell komposition full av kraft. Fönstrens målningar återge i en rad på ena sidan gamla testamentet och på den andra evangeliets berättelser. Bland de bilder man särskilt stannar inför är Noaks offer, Elias' himmelfärd och liknelsen om vingårdsmannen. Genom den starka tonvikten på den evangeliska förkunnelsen har Vigeland här givit vår protestantiska kyrkokonst ett mycket värdefullt bidrag. Några bilder sakna icke en viss personlig accent. I ett fönster ses Kristus komma »i skyn med makt och härlighet», klädd i strålände dräkt, och under honom ligger en döende drake, som spyr ut eld. Nedifrån brinner det; rök och eld stiger upp; snart brinner även kyrkan. Konstnärens mening har Tybring säkerligen riktigt tolkat på följande sätt: vårt liv är en kamp mot onda makter, som Kristus övervinner. Men allt är förgängligt, även denna skönhet; blott ett består: Guds kärlek.

Om vi kanske med Nathan Söderblom missunna Norge dess Vigeland — konstnären hade bort utlämnas vid Karlstadsfördraget, sade Söderblom — så kunna vi vara stolta över att äga konstnä-

rens främsta verk i vårt land. Vid sidan av jättefönstret i Aarhus domkyrka och de nämnda glasmålningarna i Oscarskyrkan tillhöra dessutom korffönstren i Lunds domkyrka hans förnämsta skapelser. Stilen är här strängare; han har fördjupat sin färg och förstått att låta den arbeta mera självständigt.

Nyss nämndes Nathan Söderbloms namn. Bekantskapen med honom var av avgörande betydelse för Vigeland. Ofta gav ärkebiskop Söderblom honom en inspirerande idé, en fördjupning och överhuvud en säkerhet i handhavandet av religiös konst. För Söderblom hägrade det länge att skaffa glasmålningar i Uppsala domkyrka av Vigeland, en utan tvivel riktig idé, som konstnären börjat arbeta på. Man förstär Vigelands glädje att få måla Söderblom i full ornat inför domkyrkans högaltare, ett verk, som trots sin något tillfälliga impressionism dock är en betydande själskildring.

Tybrings bok är en vacker, intim skildring av en intressant konstnär. Utstyrelsen är förnäm och framställningen värdig.

*Bengt Cnattingius.*

### **Svensk orgelkonst under 1935.<sup>1)</sup>**

Två namn ha under det gångna året i alldeles särskild grad kastat sin strålgans över svensk orgelkonst liksom över tonkonsten över huvud: J. S. Bach och G. F. Händel. 250-årsminnet av dessa mästars födelse har nämligen givit anledning till framförandet av deras tonskapelser i en omfattning som väl aldrig tillföre. Vad Bachs orgelmusik beträffar synes denna år från år bli föremål för allt större intresse ej endast hos musikerna utan även bland allmänheten. Att en gudstjänstfirande menighet i dag stannar kvar och med märkbar andakt avlyssnar ett postludium av Bach intill dess sista ton skulle för ett tiotal år sedan knappast varit tänkbart.

Strax efter Centralkommittens förra årssammanträde ingick underrättelsen att nestorn bland Sveriges kyrkomusiker, förre organisten i S:t Jacobs kyrka Albert Lindström, avlidit. I icke mindre än 54 år blev det L. förunnat att arbeta i Musica sacras tjänst. Som orgelspelare åtnjöt han under lång tid anseende att vara en av landets främste. För stora åhörarskaror förmedlade han såväl vid gudstjänster som regelbundet anordnade konserter bekantskapen med en mångfald av orgellitteraturens största verk (Bach, Mendelssohn, Guilmant, Vidor, Reger m. fl.). Han kunde också glädja sig åt en för en orgelspelare ovanlig popularitet. Lindströms kulturinsats synes desto mera värd att bringa i erinran,

<sup>1)</sup> Rapport avgiven vid Kyrkosångens Vänners Centralkommittés årssammanträde.



som den måst utföras ej sällan i förening med svidande ekonomiska uppoffringar. Få organister ha väl så helt och fullt gått upp i sin kyrkotjänst som L. Det är ej för mycket sagt, att han ifråga om plikttröhet och hängivenhet för sitt kall var ett föredöme.

Av kyrkomusikaliska föranstaltningar är främst att nämna Korälveckan i Båstad, vid vilken Albert Runbäck på sitt kända förebildliga sätt utförde ett stort antal tonsättningar för orgel av såväl klassiska som nutida komponister, däribland ett flertal i manuskript.

Från allt flera församlingar i såväl huvudstaden som landsorten förspörjes om regelbundet återkommande musikandakter. Vad beträffar den orgelmusik som härvid kommer till utförande synes denna i allmänhet väljas enligt riktig princip: *gudstjänstmusik, ej konsertmusik*. Så t. ex. tycks man mer och mer ösa ur den guldgruva, som utgöres av 1600-talsmästarnas koralverk. Tyvärr synes detta dock långt ifrån vara fallet överallt. Det vill synas åtminstone av tidningsnotiser och annonser att döma, som om nämnda guldgruva på vissa håll vore så gott som alldeles okänd, ja t. o. m. som om begreppet gudstjänstmusik inte ens existerade. Huru eljest förklara, att vid en *musikandakt på ett helgat rum*, och på ett *för heligt ändamål vigd instrument*, Berceuser, Idyller, Festmarscher och liknande stycken av rent profan karaktär, här och där komma till utförande? Även den som är aldrig så litet mån om kyrkorummets helgd måste väl reagera inför dylik smaklöshet.

Speciellt för radiolyssnarna anordnade kyrkokonserter ha ägt rum i ungefär samma utsträckning som under föregående år. Ett glädjande framsteg är härvid att anteckna. I enlighet med önskemål, uttalade vid Centralkommitténs förra årssammanträde och sedermera genom en deputation med Biskop Aulén som talesman framförda hos Radiotjänsts musikchef, ha nämligen programmen för dessa konserter avsevärt förbättrats. Karaktären av kyrkokonserter är t. ex. nu pointerad på ett helt annat sätt än förut, i det att kyrklig musik numera i regel kommer till utförande. Även i ett annat avseende har Radiotjänst bevisat stort tillmötesgående visavi de framställda önskemålen, nämligen beträffande tiden för konserterna. Denna har sålunda tillbakaflyttats, så att den intresserade lyssnaren numera — i regel åtminstone — slipper offra något av sin nattsömn för att kunna åhöra ett kyrkomusikprogram i radio.

Inför utländsk publik har svensk orgelkonst framförts av W. Ahlén dels vid en kyrkokonsert i samband med sommarens världsutställning i Bryssel, dels vid en speciellt för Tyskland från Stockholm utsänd radiokonsert. Vid Brysselkonserten, som radierades via Paris, utfördes bl. a. följande program: D. Olson: Partita över koralen Ande, full av nåde och O. Lindberg: Variationer över en gammal dalakoral. Vid den senare konserten: O. Olsson: Fantasi

och fuga över koralen Vi love dig, o store Gud och Emil Sjögren: Preludium och fuga i a-moll.

Följande tonsättningar för orgel ha utgivits: D. Olson: Ande, full av nåde, koral m. variationer, Vid gudstjänsten, en samling preludier av A. G. Joelson o. D. Murgård, G. Bengtsson: 33 preludier till Alternativa koraler. Bland nyutgivna verk av utländska komponister märkas H. Distler: Partita över koralen Wachet auf, ruft uns die Stimme, A. Sandvold: O at jeg vel var kommen hjem, en koralstudie, J. N. David: Choralwerk, del 4 och 5.

I manuskript föreligga ett stort antal nya verk av D. Wikander, Carl E. Rosenqvist, D. Olson, G. Carlman m. fl. Av dessa kompositioner äro de flesta koralbearbetningar.

Bland artiklar och uppsatser om orglar, orgelmusik m. m. märkas följande: I Tidskrift f. kyrkomusik C. E. Rosenqvist: Den nya kyrkoorgelns dispositionsprinciper, Orgelmusikens och orgelbyggeriets läge<sup>1)</sup> samt Om och av J. S. Bach; B. Wester: Orgelkonsten i Sverige; J. Pontén: Intryck och rön från en orgelkurs i Leipzig i Kyrkosångsförbundet: A. Runbäck: Gudstjänst eller underhållning, D. Ahlén: Bachfesten i Leipzig. En artikelserie, som väckt stor uppmärksamhet är Organistens kall av A. G. Joelsson (införd i K.S.F.). På ett lika försynt som djupgående sätt erinrar författaren här om det som bör vara det centrala i kyrkomusikerns gärning, nämligen *att tjäna*.

En kyrkomusikalisk fortbildningskurs, med D. Wikander som lärare i liturgiskt orgelspel, har ägt rum i Laholm. Vidare ha föredrag hållits i orgelfrågor av C. E. Rosenqvist (Lund), H. Weman och A. G. Joelsson (Stockholm), A. Runbäck (Lidköping och Laholm) m. fl. I Sveriges allmänna organist och kantorsförening har en livlig diskussion förts om musiken vid kyrkliga förrättningar. Man vill på det livligaste hoppas att denna diskussion skall ha fört detta utomordentligt viktiga problem närmare sin lösning.

En konferens av stor betydelse har hållits mellan examinatorena för den s. k. lägre organistexamen.

Orgelrådets verksamhet har i stort sett bedrivits efter samma riktlinjer som under föregående år. Som adjungerad ledamot har fungerat Albert Runbäck. Resor ha av Rådets olika medlemmar företagits till ett stort antal kyrkor i och för undersökning av dess orglar. Antalet ärenden Orgelrådet hittills handlagt uppgår till 110, varav ett 50-tal under 1935.

En av de mest glädjande erfarenheterna rörande svensk orgelkonst av i dag är den nya, om saklighet och framåtanda vittnande inställning som flera av våra orgelbyggare allt tydligare lägga i dagen. Denna anpassning efter tidens krav skall förvisso ingen av dem behöva ångra. Ty i samma mån våra egna orgelbyggare på allvar vilja medverka till att i praktiken genomföra orgelreform-

<sup>1)</sup> = föredrag, hållna vid K. S. V:s kyrkomusikdagar i Lund.

rörelsens program, ej endast i fråga om dispositioner utan också beträffande mensurprinciper, intonation, pipmaterial etc., i samma mån skall det säkerligen erbjudas dem rikare möjligheter att erhålla arbete. En annan icke mindre glädjande och hoppningivande erfarenhet är den förståelse präster, organister och arkitekter visa för reformsträvandena på detta område. Att alla utan undantag skulle kunna väntas acceptera de nya ideerna vore väl orimligt begärt. Under sina orgelfresor har orgelrådets medlemmar emellertid ej förnummit annat än sympati för sitt arbete. Att grov okunnighet trots allt ännu råder på ett och annat håll, har tyvärr orgelrådet också fått erfara. Mycken upplysning är tydligen här av nöden. Det är orgelrådets förhoppning, att under det nya verksamhetsåret kunna bidra till att åtminstone i någon mån skingra detta mörker.

*Waldemar Ahlén.*

---

### Introitus på Kyndelsmässodagen.

I denna tidskrifts decemberhäfte förra året meddelades några gammalkyrkliga melodier till vår högmässas nuvarande introitus. Här lämnas i svensk dräkt Kyndelsmässans gamla introitus med sin text ur Psalt. 48:10, 11 och 48:2. Beträffande utförandet hänvisas till decemberhäftet. Påpekas må att denna introitus av Laurentius Petri — i anslutning till medeltida tradition — användes också på 8:e söndagen efter Trefaldighet samt att den torde lämpa sig även vid en del andra tillfällen, t. ex. på tacksägelsedagen och vid kyrkmässa.

*K. Peters.*

---

### Dansk kantorsexamen.

Svensk kantorsexamen efter 1930 års stadga är ju endast att betrakta som en utvidgning av den gamla kyrkosångareexamen, dansk kantorsexamen stiftades däremot först hösten 1934. Det är därför helt naturligt, att denna än så länge saknar den fasta organisation, som utmärker vår examen. Man kan säga, att den danska i sin nuvarande gestalt icke ens lämnat experimentstadiet.

Det Kgl. Danske Musik-Conservatoriums Kantor- og Korskole började sitt första verksamhetsår d. 16 jan. 1935 och avslutade det d. 22 jan. 1936 med examen för nio danska och en svensk kyrkomusiker efter att hava pågått tre tim. varje vecka under tiden jan.—maj och sept.—dec. För att vinna inträde till skolan fordras antingen avlagd organistexamen eller inträdesprov, där sö-

## Introitus på Kyndelsmässodagen.

## KÖR I och II



Vi tän - ka, Her - re, på din nåd och här - lig - het,



när vi stå i ditt tem - - pel: så - som ditt namn, o



Gud, så när ock ditt lov in-till jor - dens



än - - dar; din hög - ra hand är full av rätt-fär - dig - het.

## KÖR I

## KÖR II



*Psalm:* Stor är Her-ren och högt lo - vad i vår Guds stad,



på sitt he - li - ga berg. Ä - ra va - re Fa - dern och So - nen



och den He - li - ge An - de. Så - som det var av be - gyn - nel - sen,



nu är och skall va - ra från e - vig - het till e - vig - het. A - men.

Kör I och II upprepa tillsammans introitus: *Vi tänka, Herre - - - rättfärdighet.*

kanden visar sig äga nödiga förkunskaper för att kunna följa undervisningen. Vad den sistnämnda bestämmelsen beträffar har den ännu icke tillämpats i praktiken. Avlagd kantorsexamen medför icke rättighet till viss befattning utan är i likhet med organistexamen att betrakta som en lärdomsgrad. I verkligheten är det emellertid så, att kyrkomusiker med konservatorieexamen äga företräde vid tillsättandet av organist- och kantorsbefattningar.

Den kyrkomusikaliska renässansen i Danmark sammanfaller helt och hållet med en enda mans livsverk, Thomas Laub. Följande citat ur hans bok »Musik og Kirke» kunna sägas vara hans testamente till Danmarks kyrkfolk: »Ingen har som Grundtvig haft sans for den historiske sammenhæng gennem tiderne. Alt åndeligt, alt levende havde for ham et levnedsløb. Og det gælder da ikke mindst kirken, hvis liv han så som en enhed, en helhed, også forstået på den måde, at hvis der efter en død tid trængtes til fornyelse, var midlet ikke det at opfinde splinternye livskræfter, nej det det kom an på, var at vende tilbage på den gamle kirkegrund, så skulde det nye der trængtes til nok vokse frem, måske i ydre form forskelligt fra de ældre foreteelser men aldrig med et indhold af en anden ånd, aldrig i modsigelse af det oprindelige». (Se sid. 132.) »Der er nu kun ét at gøre: vi må vende tilbage til den gamle ægte kirkesang, pode vor gudstjænestesang ind i dens stamme; af den skal så alt det nye vokse frem som vi har brug for. Og her må vi lære af Grundtvig, som han både se tilbage, til den uforanderlige kirkegrund, og frem, til den kommende herlighed som skal vokse op af den». (Se sid. 174.) »Der er et ord som gælder for alt der har med kirke at gøre: *den som vil være stor må være tjæner*. Vi som elsker kirkelig kunst, vi glæder os over at vi har set dette ord stadfæste sig gang på gang, — ved oldkirkens, ved Palestrinas, ved Luthers sang». (Se sid. 175.) Det må sägas till konservatoriestyrelsens heder, att den förvaltat arvet väl, då den anmodat magister Mogens Wöldike att leda undervisningen vid dess kantorsskola. Vad fordras då för att Laubs ideal — liturgisk sång efter gammalkyrklig förebild, koralsång enligt reformationstraditionen och körsång, där Palestrina, Walter, Eccard, Hassler m. fl. äro målet — skola kunna förverkligas? Jo, församlingen måste ha en kör, som leder dess sång, och kören i sin tur en god kantor. Det skall i detta sammanhang påpekas, att konservatoriet även utbildar kyrkokörmedlemmar vid en ettårig kyrkosångskurs, vars undervisning delvis sammanfaller med kantorsskolans.

Laub säger, att det finns endast en väg att gå, om man vill lära känna sann och äkta kyrkomusik — den historiska. Han ger själv en utmärkt historiskt orientering i sin bok »Musik og Kirke». Denna blev helt enkelt kantorsskolans schema. Laub talar i inledningen om den danska koralskatten. Detta betyder, att eleverna under två månader dirigerat koraler en timme i veckan och sjungit sådana en timme och därvid ingående dryftat alla tänk-

bara problem. Bibelske Psalmer<sup>1)</sup> och ett litet belgiskt kyriale<sup>2)</sup> ha varit åskådningsmaterial till den gregorianska epoken. Deltagarna få läsa om, hur polyfonien utvecklats från sin blygsamma början, organum, via de nederländska skolorna fram till sin fulländning, Palestrina. Därefter uppträder åter den protestantiska koralen i sättningar av Walther, Gesius, Eccard, Prätorius, Goudimel, Hassler m. fl. Och märk väl, bakom varje namn döljer sig en musikalisk upplevelse. Nothäften delas ut. Eleverna få antingen själva arbeta — sjunga, dirigera, spela partitur — eller följa med i noterna och höra körsatserna på piano eller i grammofoon. Helt naturligt fordras ett enormt notmaterial för att kunna demonstrera alla dessa kompositioner. De finnas tillgängliga i bibliotek tillhöriga Ceciliaföreningen, Palestrinakören, S:t Anne Vestre Skole och Christiansborgs slotskirke.

Danmarks kyrkomusikaliska tradition är synnerligen fattig, ett undantag utgör dock koralen. Men det arbetas i våra dagar så mycket mer på att bevara det lilla som finns. Thomissøns Salmebog utgavs i faksimileupplaga 1933, Jespersøns Graduale 1935. Mogens Pedersøns samlade produktion finns i praktverket Dania Sonans (se utförlig recension i denna tidskrift febr. 1934). Dessutom förekommer 12 koralsättningar ur Pratum Spirituale i serien Folke- og Skolemusik årg. I, 5. Dessa arbeten ha självfallet varit tillgängliga för eleverna. Kingo, Schiørring, Breitendich, Zinck, Weyse, Rung, Barnekow m. fl. ha demonstrerats ur originaltryck. Så äro vi till slut framme i vår egen tid med Laub.

Alla elever vid konservatoriet tillhörande 2:a och 3:dje årsklasserna äro skyldiga att en gång i veckan deltaga i en timmes körsång. Däri medverka också kyrkosångskursen och kantors eleverna. Under magister Wöldikes ledning inövas här en del större och mindre verk lämpliga att uppföra vid kyrkokonsert. Jag nämner blott några: J. S. Bach, Kantat n:r 21 »Ich hatte viel Bekümmernis»; Händel, Kröningshymn; Buxtehude, kantaterna »Send hid din Engel» och »Magnificat anima mea»; Mozart, Requiem m. fl. Även några profana körsånger av Archadelt, Brahms och Mendelsohn ha beretts plats på repertoaren.

Från och med början av november har all tid tagits i anspråk för examensuppgifterna. Kören uppdelas i två grupper. Den ena sjunger kl. 3—5 och den andra kl. 4—6. De blivande kantorerna pröva nu sina krafter som dirigenter på en kör, vars storlek ibland uppgår till 50 personer. Repertoaren består av 20 kompositioner från skilda epoker: Isaac, Palestrina, Walther, Goudimel, Eccard, Hassler, Barth. Gesius, Mogens Pedersøn, Thomas Laub, Knud Jeppesen och Povl Hamburger. Den 20 dec. är kursarbetet slut. Deltagarna samlas åter i jan. till en generalrepeti-

<sup>1)</sup> Bibelske Psalmer i Udvalg med oldkirkelige Melodier ordnet af »Theologisk Oratorium», 2:a uppl. Regensen, Köpenhamn K. 1933.

<sup>2)</sup> Missel quotidien et vespéral par dom Gaspar Lefebvre, l'abbaye de Saint-André, Lophem, Belgique.

tion, där var och en får ägna 10 min. åt en självvald komposition ur examensrepertoaren. Två dagar före examen hämta eleverna sin examensuppgift. Den 22 jan. visar examinanderna sina färdigheter vid offentlig prövning under 20 min. — Den första danska kantorsexamen har ägt rum.

*Inga Johnsson.*

### Lägre organistexamen.

För att dryfta med examinationen sammanhängande frågor samlades efter initiativ av domkyrkoorganisten H. Weman, Upsala examinatorerna för den s. k. lägre organistexamen till en konferens i Stockholm 23—24 april 1935. Att intresset för saken var stort framgår därav att ej mindre än 7 av landets 8 examinatorer hörsammat kallelsen. Närvarande voro sål. examinatorerna från Falun, Kalmar, Linköping, Luleå, Lund, Umeå, Upsala. Från Akademiens sida visades ävenledes det allra största intresse. Akademiens sekreterare professor O. Morales och professor O. Olsson deltog i förhandlingarna.

Alldenstund en del önskemål, närmast avseende ett förtydligande av gällande föreskrifter, redan blivit av Akademien gillade, torde det vara av intresse särskilt för dem som förbereda sig till examen att få del av fattade beslut.

Då gällande kursplan på grund av sin ofullständighet är att anse som ett provisorium, hemställdes till Akademien om vidtagande av åtgärder för utvidgande och förtydligande av kursplanen. Då det givetvis ligger i Akademiens eget intresse att möjligast största enhetlighet i tillämpningen genomföres över hela landet, sammanfalla dessa önskemål med Akademiens egna. Som en omedelbar följd härav uttalade Akademiens sekreterare i cirkulärskrivelse till samtl. examinatorer (den 7/6 35) att följ. föreslagna ändringar avseende ett förtydligande av kursplanen omedelbart bära tillämpas:

*Betr. orgelprovet:* Den för de tre högre betygsgraderna nödvändiga färdigheten i transponering av koraler och mäsas må äga följande omfattning:

- a) för betygsgraderna AB och a:  
transp. av koraler (ej kyrkotonararter)  $\frac{1}{2}$  o. 1 tonsteg nedåt samt transp.  $\frac{1}{2}$  o. 1 steg nedåt av följande partier ur mässan: Helig, Gloria, Salutation, Sursum corda, Praefation.
- b) för betygsgraden A:  
transp. av samtliga koraler och samtliga stycken i Missale  $\frac{1}{2}$  o. 1 steg nedåt och uppåt.

*Betr. det skriftliga harmoniprovet:*

Detsamma må, då blott koral och modulation skrivs,

få pågå under en tid av 4 timmar, varförutom examinanden under en tid av ca. en kvarts timma må äga tillfälle till genomspelade å instrument av sina skrivningar.

Vid skrivning av ackompanjemang få ytterligare 4 timmar användas. Därvid får instrument komma till användning.

*Vid proven* i såväl orgel som kyrkosång må endast koralerna Nr. 1—500 förekomma.

Vidare diskuterades ingående Kungl. Maj:ts kungörelse om den lägre organistexamen, särskilt hur denna förordning i vissa punkter bör tolkas. Då denna förordning ej innehåller någon bestämmelse om efterprovning i ett eller flera ämnen och ej heller om avläggande av förnyad examen, beslöts med stöd av uttalanden av professorerna Morales och Olsson att tills vidare tillämpa den praxis, att avläggande av förnyad examen må tillåtas, dock endast en gång, men att däremot efterprovning i enstaka ämnen ej må tillåtas.

I de fall då Kungl. Maj:t bifaller ansökan om att på annan tid än den ordinarie examenstiden få avlägga ex., erlagger examinanden den ordinarie avgiften 50 kr.

Återtages anmälan till avläggande av examen, må den erlagda avgiften av domkapitlets censor kvarhållas till ett kommande år. I mera ömmande fall kan den dock återbetalas.

Som önskemål framfördes bl. annat hemställan att Akademien måtte vidtaga vissa ändringar betr. namn, rösträtt, förordnanden m. m. samt vidtagande av åtgärder för utarbetande av eller hänvisning till lämplig litteratur att användas vid undervisningen och examinationen. Därjämte uttalades en önskan att uppgifter för det skriftliga harmoniprovet måtte bestämmas och utskickas till resp. examensledare genom Akademiens försorg.

I särskild inlaga framfördes förslag till ändringar av kursplanen i samtl. ämnen avseende vidgade kunskaper och större färdighet särskilt för de högsta betygsgraderna.

Beslöts hemställa till Akademien att examinatorerna genom mötets ordförande Domkyrkoorganisten Weman må bli representerade vid de sammanträden, då bestämmelserna för den lägre organistexamen komma att omprövas.

*Henry Weman.*

---

### Schütz: Jesu sju ord.

»Jesu sju ord på korset» torde vara det enda av Schütz' större verk, som blivit mera allmänt uppfört och känt i vårt land. Ty-

---

*Heinrich Schütz: Vår Frälsares Jesu Kristi sju ord på korset. Kritisk-korrekt upplaga utgiven av Ingvar Sahlin, Nordiska Musikförlaget, Stockholm.*



värr har tidigare en vederhäftig svensk version saknats, men tack vare Nordiska Musikförlaget och Ingvar Sahlin har denna brist med den i dagarna utkomna nya upplagan av »Vår Frälsares Jesu Kristi sju ord på korset» avhjälpats. Det är beklagligt, att våra svenska förlag så länge dröjt med att utgiva större kyrkliga verk. Många tillfällen ha också försummats, något som man erinras om varje gång man från tyska förlag måste rekvidrera verk av Buxtehude och Schütz, vilkas originalmanuskript finnas i svensk ägo. Nordiska Musikförlaget har tidigare givit oss svenska versioner av flera Bachkantater och man får hoppas, att förlaget berikar vår kyrkomusikaliska litteratur med flera verk av Schütz.

Den svenska versionen av »Die sieben Worte», av utgivaren kanske en smula väl pretentiöst betitlad som kritisk-korrekt upplaga, har fått en praktisk och tilltalande uppställning och format. Tryck och notstick äro förstklassiga. Några smärre tryckfel i nottexten äro lätt korrigerade. Ingvar Sahlin har nedlagt ett berömvärt arbete och inte minst inledningen vittnar om inlevelse i och förståelse för den Schützska stilen. De råd och anvisningar för uppförandet, som där givas, äro värda beaktande. Tyvärr lämnar ofta uppförandet av »Jesu sju ord» mycket övrigt att önska. Man förbiser, att det är ett mycket krävande verk, som visserligen kan givas med små medel, men som fordrar, att kör, soloröster, instrumentalister och ledning äro av god kvalitet. Det är naturligtvis glädjande, att uppförandet av detta verk för varje år blir allt allmännare, men man skulle önska, att svårigheterna ej förbises. För framförandet av ett verk av Schütz räcker det ej med att »man tager vad man haver». Intet uppförande är bättre än ett dåligt. Man vill hoppas, att de anvisningar, som utgivaren lämnar, skola bli till fromma för kommande uppföranden. Ett av utgivarens råd skall här omnämnas: »Om möjligt böra samtliga instrument vara 'koriskt besatta': flera i varje stämma. Stråkarna böra strängeligen tillhållas att spela non vibrato». Följes detta råd, behöver man åtminstone inte riskera att få höra »Jesu sju ord» i stympat framförande med slutkören struken och Symphonian som avslutning spelad av två känsligt vibrerande violiner.

Utgivaren påpekar i förordet, att den av honom utarbetade orgelsatsen blott är ett förslag bland många tänkbara. Förslaget är väl ej trots många förtjänster fullt tillfredsställande och man saknar en konsekvent genomförd utarbetsprincip. Den verkar därför något oklar och godtycklig.

Det stora och kanske olösliga problemet vid utgivandet av ett verk som detta i svensk version är översättningen. Särskilt hos Schütz spelar deklamationen en framträdande roll och motsättningen mellan ordbetoning och rytm är starkt framträdande. Detta ställer således mycket stora krav på översättaren. Ingvar Sahlin har nedlagt mycket och omsorgsfullt arbete på texten och det skall villigt erkännas, att han lyckats över förväntan väl. I inledningen liknas verket vid ett medeltida altarskåp med dubbla dörrar.

Själva handlingen skyddas för profana blickar av de båda dörrparen. Det yttre, tyngre utgöres av de båda körsatserna, som inleda och avsluta verket. Därinom bildar Symphonian ett ytterligare skydd. Innerst inne finna vi huvudbilden: den heliga historien, som enkelt men underbart uttrycksfullt berättas av evangelisten och de tre handlande personerna. Det kan frågas, om inte denna vackra bild med det medeltida altarskåpet hade blivit ännu påtagligare, om utgivaren givit texten en ålderdomligare prägel, eventuellt genom att använda en äldre bibelöversättning. Säkerligen hade man då kommit originalet närmare och »det medeltida altarskåpet» hade fått framstå i ursprunglig färgdräkt. Nu störes intrycket av en viss blandning av gammalt och nytt. De båda yttersatserna ha kvar en anstrykning av originalets ålderdomliga uttryckssätt, men själva evangelieberättelsen, som enligt utgivaren i stort sett följer senaste upplagan av Evangelieboken, saknar enhetlig stil. Äldre och nyare uttryck stå sida vid sida. Vill man försöka giva en kritisk-korrekt bild av detta verk och som företalet säger giva precis den notbild som Schütz lämnat — inga föredragsbeteckningar eller taktstreck, med den ålderdomliga benämningen på sång- och instrumentalstämmor o. s. v., bör man nog också låta texten anknyta närmare till originalet.

För det praktiska bruket spela väl dessa olika yttre detaljer en ganska underordnad roll. »Jesu sju ord på korset» är trots åldern ett levande verk och kommer säkerligen att så förbliva, vilka yttre stilkrav man än vill ställa på detsamma. Utgivaren säger också: »Viktigare än dessa yttre stilkrav är ett inre. Schütz skrev sina kyrkomusikaliska verk i underkastelse under de liturgiska kraven, i ödmjukt syfte att förkunna Ordet genom sina toner och skapa gudstjänst i anda och sanning».

*Josef Hedar.*

## Vetenskapligt orgelbyggeri.

Sedan år 1888, då J. G. Töpfers vid förra seklets mitt skrivna stora lärobok i orgelbyggeri (»Lehrbuch der Orgelbaukunst») av M. Allihn utgavs i omarbetat skick under titeln »Theori und Praxis des Orgelbaues», har mycket ändrats, särskilt de senaste årtiondena, ej blott ifråga om uppfattningen om orgelns klangliga väsen, utan även när det gäller kännedomen om orgelklangens matematisk-fysikaliska uppbyggnad och akustiska egenskaper. Härutinnan har den moderna orgelvetenskapens forskningar fört fram i ljuset många förr okända eller missförstådda eller blott endels kända fakta. Åtskilliga specialforskningar för klarläggande av olika delproblem ha gjorts: jag nämner namnen H. H. Jahn, Chr. Mahrenholz, Ernst Schiess, Joh. Biehle m. fl. Någon allomfattande, sammanhängande framställning av samtliga orgelbyggeriets teoretiska och praktiska discipliner på grundval av den nya

orgelvetenskapens rön har emellertid hittills saknats. Det kommer därför helt säkert att hälsas med tillfredsställelse, att helt nyligen utkommit en dylik tidsenlig handbok i orgelkännedom. På ett schweiziskt förlag har en württembergisk orgellärd, *Winfred Ellerhorst*, utgivit en »Handbuch der Orgelkunde», en 850-sidig volym om det moderna orgelbyggeriets matematiska, akustiska, tekniska och konstnärliga grundvalar jämte orgelns historia och skötsel m. m.

Bokens första avdelningar behandla de delar av orgelbyggeriets »gränsområden»: matematik och fysik, som äro av praktisk vikt för orgelbyggeriet. Om klangen handlar ett avsnitt (ljudlära, klanganalys m. m.), ett annat om alla olika slags material, som komma till användning i orgelbyggeriet. Stort utrymme har, som sig bör, ägnats orgelns »klangkropp». Det är en imponerande mängd vetenskapliga fakta, som rymmes i alla de beräkningar av de olika på pipklangen inverkan faktorerna, i alla de mensurtabeller och de grundregler för uppläggandet av dylika, som detta avsnitt så rikligt innehåller. Vad det gäller mensurer för labialstämmor, återges först dom Bedos', sedan Töpfer-Allihns och slutligen den nutida tyske fysikern H. Bohnstedts (»maphys-mensurer») principer för pipmåtten. Lingualstämmornas konstruktion enl. Bohnstedt föregår de (enl. förf.) mera historiskt än för nutida praxis betydelsefulla Mahrenholzska mensurberäkningarna. Efter ett kapitel om orgelns stämning övergår förf. till att redogöra för olika bälg-, luftlåde- och luftkanalsystem och visar, hur beräkningar för dessa olika storheter göras. I avd. om luftlådorna uttalas den något överraskande meningen, att den för *tonansatsen* bästa lådan ej är, som man annars vanligen anser, slejflådan utan kägellådan. Utförligt beskrivas också skilda slag av traktur, registratur och spelbordskonstruktioner. Beaktansvärt är vad förf. i kap. om orgelns uppbyggnad säger om arkitektens roll vid orgelbygge. Jag citerar:

»Det är absurt och har alltid i orgelbyggeriets historia visat sig vara förfelat, när arkitekter tilltro sig kunna göra utkast till en orgel. Först måste orgelbyggaren och sakkunniga tillsammans ha kommit på det klara med tekniska och konstnärligt-musikaliska spörsmål, sedan får arkitekten göra upp utkast till orgelns yttre, orgelprospektet, och detta endast i samarbete med män av facket.»

(Med tanke på förhållandena i vårt land ville man med största kraft framhålla dessa kloka ord för våra kyrkoarkitekter.) I en kort historisk överblick över orgelklangstilens utveckling tar förf. skarpt till orda mot den mest okonstnärliga och i realiteten dyraste av alla orgelarter: den s. k. »multiplex-orgeln», vilken på senare år gjort sitt intåg även i vårt land. Orgelmusikens historia sammanfattas i ett av Gregor Klaus skrivet kapitel. De olika orgeltyperna (konsert-, orkester-, kultorgel etc.) demonstreras i

kap. »Orgelns konstnärliga klanguppbyggnad», om orgelbyggaren och orgelsakkunnige handla två följande kap., om tillvägagångssättet med kontrakts uppställande, avsyning m. m. vid orgelbyggen återigen ett annat. Ett kort men högst intressant kapitel ägnas åt den elektro-akustiska orgeln. I ett bihang finnes bl. a. en artikel av Georg Kempff om »den liturgiska och koral-sångens fordringar på orgelbyggeriet och orgelspelet». Jag återger följande:

»Kyrkoorgeln står i det kultiska rummet och har att underordna sig kultens fordringar. Den skiljer sig givetvis från alla andra orgelverk för världsliga ändamål. — — — Byggandet av småorglar (»positiv») i st. f. harmonium bör återupptagas. — — — Orgelns såväl som kyrkokörens uppgift bör icke vara att göra »vackra inlägg» i gudstjänsten för att därmed behaga människorna och röra deras sinnliga känslor, utan orgel och kör böra allenast *förkunna Gudsordet*. — — — Att göra orgeln från att vara ett beledsagande instrument till en självständig liturgisk faktor, det är den väg som framtiden visar. Församlingssången såväl som körsången kommer att få nya impulser av att orgeln tonar icke samtidigt men i växling med de båda andra faktorerna.»

Ellerhorsts bok präglas av nutida kunskap om och förståelse av orgeln. (Detta jävas ingalunda av det förhållandet, att förf. i mångt stöder sig på Töpfer. Denne orgellärdes förtjänster äro ovedersägliga och böra rättvisligen ihågkommas även under tider, då man i klangreformatoriskt nit vill för Töpfers ensidighet i mensurfrågor i hastigt mod vråka »hela» Töpfer överbord.) Ovanstående summariska referat vill ge en antydning om handbokens rika innehåll. Man kan i vissa ting ha annan mening än den i boken återgivna, man kan understundom finna förf.s estetiska funderingar något väl »stämmingsfulla», man kan med någon förvåning förgäves söka i litteraturförteckningen efter Hans Henny Jahnn, vilken visserligen ofta är en något spekulativ ande, som lätt nog vill glömma tingens realiteter, men vilken dock tack vare sitt geni kommit mångt orgelpipornas problem på spåren och vilken dock är en av dem, som kraftigast bidragit till att den moderna, för kyrkoorgelns utveckling så betydelsefulla orgelrörelsen kommit igång — detta förändrar på intet sätt det starka och bestående intrycket av boken: att den är det högst beundransvärda resultatet av en sällsynt kunnig, för orgeln djupt och varmt intresserad mans hängivna arbete. Det behöver knappast framhållas, vilken värdefull och svåriligen umbärlig hjälp denna handbok kommer att bli för alla, som ha att befatta sig med orgel: teoretiker och praktiker, orgelbyggare och orgelspelare.

Carl E. Rosenquist.

Winfred Ellerhorst: Handbuch der Orgelkunde. Verlagsanstalt Benziger & Co. A. G. (Einsiedeln, Schweiz.) hft Mark 23: 40; inb. Mark 25: —.

## Årssammanträden.

### Kyrkosångens Vänners Centralkommitté

höll sitt årsmöte i Stockholm den 7 januari, som vanligt i S:ta Claras kyrkoråds sessionsrum.

Vid sammanträdet meddelades att flertalet kretsar godkänt förslaget om att utöka förvaltningsutskottet till fem personer. I det samma omvaldes till ordförande H. H. Biskopen G. Aulén, till v. ordförande och kassaförvaltare kyrkoherde F. M. Allard, Örtomta, och till sekreterare och bibliotekarie kyrkoadjunkt G. Grefberg. Nyvalda ledamöter utan särskild funktion blevo domkyrkoorganist H. Weman, Upsala och musikdirektör Waldemar Ahlén, Stockholm.

Det meddelas att Kgl. Majt beviljat anslag av lotterimedel med 12,000 kronor att användas under åren 1936—38 under enahanda villkor som tidigare.

För den stundande kyrkosångshögtiden i Västerås beslöts att diskussion skulle hållas om principerna och riktlinjerna för anordnandet av kommande kyrkosångshögtider.

Musikläraresällskapet hade igångsatt aktion för erhållande av statsbidrag till avlönande av särskilda lärare i sång vid folkskolorna. Denna framställningen ville Centralkommittén understödja. Likaledes uttalades gillande av en aktion för kyrkomusikens förbättrade löneförhållanden och rättsliga ställning i kyrkoförsamlingen.

En skrivelse skulle avlåtas till Biskopsmötets ordförande angående högtidlig invigning av kyrkomusikerna i deras församlings-tjänst.

Musikdirektör Waldemar Ahlén hade ingivit en motion angående sången vid barn gudstjänster och söndagsskolor. Förslagsställaren jämte kyrkoherde Hellerström och musikdirektör Wikander fingo i uppdrag att utarbeta en plan för arbetets verkställande.

Ordförandena i de olika sektionerna omvaldes. I stället för musikdirektör Adolf Andrén, som varit ordförande i sektionen för körsång men avsagt sig utsågs musikdirektör Set Svanholm, Stockholm.

Rapporter avlämnades från de olika sektionernas ordförande, vilka skola införas i denna tidskrift.

På kvällen var en talrikt besökt musikgudstjänst anordnad i St. Jacobs kyrka. Därvid utförde kyrkans kör motetter av Kurt Thomas och kyrkans organist nya tyska och svenska orgelkompositioner.

Därefter höll docent C.-A. Moberg föredrag om de klassiska reformationskoralernas problem, med särskild hänsyn till uppfattningen av deras rytm.

De olika kretsarnas av KSV sekreterare erinras om att årsrap-

porterna för kretsarnas verksamhet under 1935 skola vara Centralkommitténs sekreterare tillhanda senast 15 mars. (Adr. Prästgatan 18. Stockholm).

*Gabriel Grefberg.*

### **Sveriges Kyrkosångsförbunds Centralråd.**

Arssammanträdet hölls den 8 januari. Det gamla arbetsutskottet omvaldes för år 1936: ordförande: kyrkoherde F. M. Allard, v. ordförande tillika skattmästare musikdirektör David Ahlén samt sekreterare musikdirektör Rolf Forssman, Kumla. Revisionsberättelserna föredrogos. Sekreterarens årsberättelse godkändes. Tidningen »Kyrkosångsförbundet», vars prenumerantantal ökats, skulle även följande år vara gemensamt organ för Sveriges Allmänna Organist- och Kantorsförening. Vid redaktörens, pastor Ingvar Sahlins sida, utsågos som medarbetare kantorerna R. Forssman och K. Gustafsson, Gökhem.

Anordnandet av rikskyrkosångshögtiden i Västerås instundande höst diskuterades ingående. Det av lokalbestyrelsen utarbetade förslaget till program godkändes, och meddelas härnedan. Ett föredrag om orgelfrågan skulle förslagsvis upptagas. Likaså ett mera allmänt hållet föredrag avsett för körmedlemmarna. Likaledes ett föredrag om sången i söndagsskolorna inlett av musikdirektör W. Ahlén.

Inbjudan hade ingått till Kyrkosångsförbundet att låta sig representera i Finland genom någon kör, förslagsvis Engelbrektskören, vid det andra nordiska kyrkomusikermötet, som hålles i Helsingfors i maj i år. Denna inbjudan antogs.

*A. A.*

### **Sveriges allm. Organist- och Kantorsförening.**

#### **Ombudsmötet i Stockholm 3—4 jan. 1936.**

Länge har man haft på känn att något skulle eller kanske borde hända inom föreningen i syfte att tillföra den mera friskhet och större slagkraft i arbetet för kårens speciella angelägenheter och för dess verksamhet för kyrkomusikens och kyrkomusikernas bästa. När därför det till Stockholm sammankallade ombudsmötet dryftade de brännande spörsmålen, riktade sig kritiken icke så mycket mot den sittande centralstyrelsen som fastmer mot en föreningsorganisation som ej visat sig tillräckligt effektiv, när det gällt att bemästra de svåra problemen som länge varit aktuella för kåren och dess verksamhet.

Att centralstyrelsen i det svåra läget med ihärdighet och seghet gjort vad som stått i dess förmåga, fick man fullt klart för sig genom det anförande som hölls av centralstyrelsens vice ordf. (tillika mötets ordf.) Cyrus Granér. I en intressant redogörelse för föreningens verksamhet under det gångna tredjedelsseket gavs

i sammandrag ett koncentrat av vad som utträttats och alla de försök som gjorts för att få något utträttat i de stora svårlösta frågorna.

Den nye centralrådsledamoten Kantor H. Ahrén, Mullsjö redogjorde därefter i ett långt och ordrikt anförande för det av Skara stifts organistförening väckta förslaget till omorganisation av föreningen genom bildandet av en ombudsförsamling. Då detta förslag cirkulerat bland stiftsföreningarna och stämningen allmänt var förberedd för en nyorientering, rörde sig den följande livliga diskussionen kring en del viktiga detaljfrågor. Ett av Kantor Risberg, Revsund, väckt förslag, något avvikande från det ursprungliga skaraförslaget, borde enligt de närvarandes mening läggas till grund för de nya stadgarnas utformande. En kommitté bestående av förslagsställaren Kantor Risberg, Kantor Andrén, Dala-Finnhyttan och Domkyrkoorganisten Weman, Upsala fick i uppdrag att utarbeta förslag till nya stadgar. Detta förslag borde tillställas stiftsföreningarna för yttrande under årets lopp.

En viktig punkt på dagordningen var därjämte tidningsfrågan. Domkyrkoorganisten Darell, Linköping lämnade en inledande redogörelse för tidningsfrågans läge, utmynnande i ett förslag att kåren för att bättre kunna tillvarataga sina angelägenheter borde äga ett eget tidningsorgan. Den följande diskussionen var synnerligen livlig och underströk i allmänhet denna mening. En kraftig minoritet hävdade emellertid, att den nuvarande förmånliga överenskommelsen med »Kyrkosångsförbundet» borde bestå av flera skäl, ej minst på grund av dess klara linjer i kyrkomusikens tjänst. En kommitté med bl. a. den gamle beprövade tidningsveteranen O. Holmberg, Göteborg tillsattes för att närmare utreda möjligheterna för ett kårens eget organ.

Den tredje stora frågan var pensionsfrågan, som blev föremål för en ganska genomgående ventilering. För frågans läge redogjorde Musikdirektör David Åhlén. Svenska Personalpensionskassan hade därjämte välvilligt ställt en sakkunnig till förfogande som beredvilligt besvarade alla framställda frågor. Då ärendet är av genomgripande och omfattande natur tillsattes en kommitté för frågans vidare utredning med hänsyn till de olika stiftsföreningarnas redan fattade ståndpunkt.

I ett med stort intresse åhört föredrag talade därefter Professor O. Olsson om riktlinjerna för en ifrågasatt revision av vår gudstjänstmusik. Tal. ansåg att en genomgripande omarbetning av 1897 års mässmusik vore av nöden och krävde för sin del utmönstrande av en del oliturgiska stycken, särskilt en del körsättningar. Ett kapitel för sig vore behandlingen av den gamla kyrkosångsskatten, som borde befrias från en konstlad tvångströja, taktstreck, felaktig rytmik etc. I mässan borde införas Laudamus i hela sin längd, Nicaenum, inledningsantifonier i direkt anslutning till vår gamla kyrkosångsskatt m. m. Musiken till tidegården borde revideras och omgestaltas i större anslutning till berätti-

gade krav på stilrenhet. Talaren var dock ingalunda blind för de stora svårigheterna, ex. noteringssätt, ackompanjemang etc. Föredraget mottogs med största bifall ej minst på grund av den vid-synta inställningen till de nu så aktuella problemen.

Därmed var det helt visst betydelsefulla ombudsmötet ändat sedan ordf. vederbörligen avtackat de närvarande och med värme framhållit den prägel av saklighet och allvar som varit en ledtråd för alla de anföranden som hållits, ett gott tecken för inbördes samhörighet till fromma för föreningens fortsatta bestånd och verksamhet till gagn för kyrkomusiken i vårt land.

H. W.

### Preliminärt program

vid Rikskyrkosångshögtiden i Västerås 13—15 november 1936.

#### F R E D A G:

- 12—1.15 Inledningsgudstjänst i domkyrkan med kort predikan av biskop Billing, varvid Västeråskören sjunger tvenne klassiska hymner från 15- och 1600-talen. Som postludium spelas en komposition av Bach, event. Fantasi och fuga i g-moll.
- 7.30—9 Konsert av olika stiftsförbund.
- 9.15—11 Gemensam tesupé.

#### L Ö R D A G:

- 8.30—9 Matutin.
- 2—2.30 Domkyrkan beses under sakkunnig ledning.
- 2.30—5 Rep. i domkyrkan av Johannespassionens körer och koraler med orkester, då samtliga sångare skola vara närvarande.
- 7—9.15 Konsert i domkyrkan, varvid framföres Johannespassionen för soli, kör och orkester.
- 9.30 Gemensam supé å stadshotellet.

#### S Ö N D A G:

- 8—9.30 Nattvardsgång, vid vilken domkyrkokören sjunger en hymn av Palestrina och »den heliga nattvarden» av Schütz.
- 11 Högmässan kommer att inledas med en hymn från 1500-talet av Örebrokören.  
Efter tron sjunger Västeråskören en hymn från 1600-talet, event. en dubbelkör av Schütz.  
Som avslutning av högmässan utför hela rikskören (med ack. av stora orgeln) koralkören »Dig skall ditt Sion sjunga» ur kantat n:o 29 av Bach.



- 2—3 Orgelföredrag (varvid framföres 3:dje delen av Bachs »Clavierübung».)  
 3—4 Rundvandring genom staden under sakkunnig ledning.  
 6—7.15 Hymnkonsert av olika stiftskörer.  
 8 Gemensam tesupé för kvarvarande dirigenter och sångare.

#### M Å N D A G:

Föredrag och förhandlingar. Event. besök i Strömsholm för beseende av den gamla 1700-tals orgeln i slottskapellet, vilken helt nyligen restaurerats. Eventuellt en orgelkonsert med klassiskt program.

För åstadkommande av största möjliga homogenitet ifråga om konsertprogrammen, vilket bör intressera varje kyrkomusiker, vore det synnerligen önskvärt, att endast kompositörer från ovannämnda betydelsefulla tidsskeden (såsom Palestrina, Praetorius, Schütz, Buxtehude, Bach, Händel) representerades vid Västeråshögtiden.

#### Recensioner.

##### Årsböcker.

*Svenska Kyrkans Årsbok, 1936. 16:e årgången. 344 sid. Sv. Kyrkans Diakonistyrelsens förlag.*

Denna ytterst vederhäftiga och värdefulla publikation bjuder i år likasom tidigare, förträffliga översikter över fjolårets händelser på kyrkans skilda fält inom och utom vårt land. De bästa krafter stå till årsbokens förfogande. Dess tillförlitlighet ifråga om de meddelade uppgifterna gör den till en oumbärlig hjälpkälla. Dess värre måste man emellertid konstatera att Årsboken i år begått manamån gent emot kyrkosångsrörelsens organisationer, i det att den tidigare upptagna översikten över dem utslutits. Utrymmesskäl kunna knappast anföras som försvar: Det gällde blott en sida. Och när så mycken plats beretts åt de frikyrkliga sammanslutningarna borde ej den sång som ställer sig i kyrkans tjänst behöva saknas. — Just i en uppslagsbok böra sådana uppgifter finnas. A. A.

*Kyrkans år 1936. Uppsatser om kyrkan. Utgiven av Gunnar Rosendal. Förlaget Pro Ecclesia, Osby. Pris 1:50.*

På det nystartade förlaget Pro Ecclesia har Rosendal startat en ny kyrkans årsbok. Den vill icke konkurrera med den mera officiella från Diakonistyrelsen. Hans årsbok tar helt sikte på den inre sidan av kyrkans liv. Den inledes av en kalender för högtider och söndagar under år 1936 och meddelar för varje helgdag dess ämne — enligt evangelieboken — den liturgiska färgen samt för högmässan introitus- och gradualpsalm. Så långt anmeldaren funnit följer han därvid den psalmvalslista av G. T. Lundblad, vars andra upplaga utgivits av K. Peters. Till denna kyrkokalender fogas korta uppsatser av olika pennor och behandlande Kyrkan. De olika författarna äga dock en väsentligen gemensam grundsyn på kyrkan. I dessa korta, värdefulla uppsatser

belysas även sådana ämnen som högmässan, Kyrkans skrud och prydnad, vilka ligga denna tidskrifts läsare särskilt nära. Här — liksom i övrigt tagges på ett föredömligt sätt hänsyn till svensk tradition ifråga om gudstjänstlivet.

Till ett kommande år förbereder utg. en »fullständig kyrkokalender». Den är välkommen. Det vore av värde om den omfattade anvisningar för den dagliga andakten: Kyrkans år är ej blott söndagar och högtidsdagar. Det Heliga årets alla dagar skola helgas av Guds ord och bön. Det torde också vara att förvänta att utg. anknyter sin kalender till kyrkoåret, som börjar med advent och icke med nyår.

Kyrkokalendern bör finna väg även till många kyrkokörers ledare och medlemmar.

A. A.

#### *Svensk Tidskrift för Musikforskning 1935.*

Denna tidskrifts läsare böra göras uppmärksamma på docent C.-A. Mobergs uppsats: »Antik och medeltid i kyrkomusiken», som ger en välkommen översikt över den nyare musikforskningens resultat och rön bl. a. i fråga om den gregorianska sången. I avseende på denna fortgår forskningen alltjämt med sådan iver att varje hjälp till vägledning inom dess ramar hälsas med tacksamhet. — Recensionsavdelningen är rikhaltig och av intresse.

A. A.

#### *Dansk Kirkeliv medens tiderne skifter. Redigerat af Johs. Nordentoft. Advent 1935. 164 sid. G. E. C. Gads förlag, Köpenhamn.*

Denna årsbok för den danska kyrkan har helt annan karaktär än den svenska. Den innehåller aktuella uppsatser från kyrkans skilda verksam-

hetsgrenar. Den längsta uppsatsen avhandlar — för övrigt ingående och kritiskt värdesättande — den under året i Danmark instormande Oxfordgrupp-rörelsen.

För denna tidskrifts läsare är i all synnerhet den uppsats av intresse, som har till författare organisten, Dr. phil. Knud Jeppesen. Den behandlar: Vor kirkesang og Nutiden. På ett synnerligen sakligt sätt behandlas här den stora aktuella striden som står i Danmark om kyrkosången, och som har sitt upphov i *Thomas Laubs* († 1927) strävan att giva åt menighetssången melodier av kyrklig prägel, varvid den äldre protestantiska psalmsången stod som norm. Laubs intentioner fullföljas av *Dansk Kirkesang*, grundad 1922. En motorganisation »*Menighedssangen*» har grundats, som består av vänner av »den romantiska psalmsången», med dess traditioner från Weyse, Hartmann och Gade. — Den uppgörelse som Jeppesen här skildrar är av största intresse också för vårt vidkommande i all synnerhet till klargörande av vilka krav man har rätt att ställa på en psalmmelodi. Författaren som icke önskar en upprivande strid om menighetssången ger de båda lägren det tvivelsutan för kyrkan och menigheten allra bästa rådet att tillsvidare lägga huvudvikten på de »neutrala» (eller hellre »klassiska») melodier, som alla kunna godtaga och som sjungas med lika stor glädje av musikaliska människor och av folk med mindre utvecklade musiksans. Rådet kan gott givas i ett aktuellt spörsmål också i vår Kyrka.

A. A.

#### *Jahrbuch für Liturgiewissenschaft in Verbindung mit A. Baumstark und A. L. Mayer herausgegeben von Odo Casel, O.*

*S. B. Zwölfter Band 1932. Münster in Westfalen 1934.*

Denna mönstergilla publikation inledes som vanligt med en samling uppsatser, de flesta dock av mycket speciell natur. Mera allmänt intresse torde dock ett par kunna påräkna, nämligen Peter Browes högst intressanta Zum Kommunionempfang des Mittelalters och Hans Weigerts Das Sacrab in der christlichen Baukunst. — Huvuddelen utgöres av årets (1932) Literaturbericht, liksom alltid förut förstklassigt redigerad. Det är ett utomordentligt arbete som ligger bakom dessa bortåt 300 stora sidor korta bokanmälningar. Det enda beklagliga med boken är dess pris. K. P.

**Gregorianik.**

*Gregor M. Sunol: Gregorianischer Choral. Ins deutsche übertragen von Franz Kosch. Tournai 1932.*

Det spanska originalet utkom första gången 1905. Efter att redan 1911 hava utgivits på tyska föreligger arbetet nu i ny tysk översättning. I tvenne avdelningar, »kurser», meddelas här det viktigaste av läran om den gregorianska sången. Framställningen bygger på Solesmes-benediktinernas grund och återger i allt deras uppfattning av problemen. Den första »kursen» lämnar i 23 lektioner de nödvändigaste allmänna förkunskaperna och leder därefter framställningen fram till och med psalmodien. Den andra kursens första kapitel behandlar tonartsläran, kapitlen 2—5 frågan om koralrytmen (kap. 2: grundbegrepp, kap. 3: ordens och nemernas rytm, kap. 4: de rytmiska stödjepunkterna, kap. 5: satsrytmen) varefter kap. 6 ger vinkar rörande koralens praktiska utförande. Ett sjunde kapitel med praktiska exempel bildar ett slags bihang till denna

del. Tredje kursen upptages huvudsakligen av redogörelse för de stycken som prästen intonerar samt för de s. k. toni communes, vartill sluter sig en verklig kortfattad framställning av den greg. sångens historia (2 1/2 sida!).

Boken är närmast avsedd för prästkandidaterna. Detta förklarar åtskilligt rörande urvalet av det medtagna materialet. En läsare som icke studerar boken ur denna speciella synpunkt måste sakna åtskilligt. Det är nämligen ett ytterst begränsat antal av den gregorianska sångens många former som här möter honom. Det för en svensk läsare värdefullaste partiet av boken torde vara framställningen av koralrytmen. Denna svåra fråga får han här relativt utförligt behandlad från Solesmes' ståndpunkt med alla dess egendomligheter, dess förtjänster och brister.

*Knut Peters.*

*Jens Peter Larsen: Messetoner efter gammel kirkelig Tradition. Udgivet af Samfundet Dansk Kirkesang. 1935. 56 sid.*

I ett avseende har den danska kyrkan visat sig vara mera konservativ än vår egen. Den från medeltiden nedärvda sedvänjan, att prästen reciterar de heliga texterna och bönerna har ju totalt dött ut hos oss under 1800-talet. Ett försök att återupptaga recitationen av collectan gjordes 1920, då den sittande evangeliebokskommittén utgav »Den svenska epistelmässan lämpad till kollektbönerna», som emellertid icke vunnit officiellt gillande, även om den någonstädes kommit i bruk.

I Danmark har sedvänjan att recitera böner och texter ej dött ut, även om den blivit mindre allmän. Som orsak härtill anger Jens Peter Larsen i förordet till sin skrift att

prästerna allt mindre känt sig tillfredsställda med den nedärvda mässmelodien, som efter sin första utgivare — Hæffners samtida — kallas Wibergs mässa. Dess första upplaga är daterad 1832.

Som lärare i Köpenhamn i liturgisk sång för blivande präster har Jens Peter Larsen haft anledning att upptaga spörsmålet till grundlig undersökning. Resultatet av hans mödor föreligger i en skrift som är beaktansvärd även på denna sidan om Öresund för var och en som vill lära känna den gamla konsten att recitera på gammalkyrkligt manér.

I sitt förord ger förf. en lärorik och god översikt över medeltidens lektions- och orationstoner. Han följer deras utveckling; redogör för Luthers avvisande hållning och för dennes nyskapade system för recitation, vilket dock i Danmark — liksom i Sverige — icke vann någon ingång. De gamla mässetonerna gingo orörda in i den danska reformerade gudstjänsten. Enligt Wormordsens Haandbog (1539) skola episteln och evangeliet läsas »med sædvanlige Noder». Men redan i Hans Thomissøns Salmebog (1569) visa notexemplen spår av tidens tendenser i fråga om förändringar av mässtonerna. (I detta stycke synes den samtida svenska traditionen varit motståndskraftigare mot nymodiga influenser att döma av vittnesbörden ännu från 1600-talets slut, såsom i Rappehandskriften.)

Mellan 1634 och 1832 har — enligt Larsen — intet danskt tryck funnits av dessa mässtoner. Traditionen har alltså fortplantat sig muntligt. Under tiden måste den då givetvis ha undergått åtskilliga förändringar.

J. P. Larsen har nu framlagt lektions- och orationstoner för den danska kyrkans gudstjänster. Han återgår därvid till medeltida praxis, men

tar hänsyn till förhållanden som beaktas av det danska språkets särart. Han upptar den subsemitonala recitationen i modifierad gestalt, och meddelar dels böjningsschema för collectans, epistelns och evangeliets recitation, och dels exempel på huru dessa skola omsättas i praktiken och dels exempel på oregelmässigheter i böner och texter som tarva särskild hänsyn. I synnerhet de senare ge fullt belägg för den omsorg som Larsen ägnat åt sitt arbete.

För den som är intresserad att lära känna denna art av recitation är hans skrift en guldgruva.

Ett citat ur avdelningen om det praktiska utförande må tillåtas: »Maalet er jo ikke Stemmeudfoldelse, men Klarhed og Tydelighed. Det gælder om at lade Recitationen ligge roligt og fast paa Taletonen og bestræbe sig paa god Artikulation. — Jo bedre man gennem rationel Stemmebehandling er i Stand til at beherske sine Stemmemidler, des mere tilfredsstillende kan man udføre denne Del af Gudstjenesten».

Hela skriften låter förstå att sångutbildningen av de blivande prästerna i Köpenhamn lagts i goda händer och att också vi har åtskilligt att lära av denne »Magister choralis».

A. Adell.

#### För orgel:

A. G. Joelsson och David Murgård: *Vid gudstjänsten. Orgelkoraler och koralförspel. Sv. Kyrkans Diakonistypelses bokförlag. Kr. 2:75.*

Det senaste tillskottet till våra svenska preludiesamlingar, och ett gott sådant, är ovanstående samling förspel avsedda för gudstjänsten av organisterna A. G. Joelsson, Uppsala, och D. Murgård, Bollnäs.

Joelssons bidrag vittna om en stadig utveckling i rätt riktning. Den ofrihet, som tidigare ej sällan vidlåde komponistens kontrapunktiska satsteknik, synes nu vara i det närmaste övervunnen. Stämföringen är nu i egentlig mening poly-fon; en större självständighet i de enskilda stämornas spel vittnar oförtydligt därom. Med denna konsekvent genomförda stil följer även att förspelens hållning blir än kärvare, mindre »stämningfull» men mera viljebetonad — just så, som den nutida uppfattningen om kyrkomusikalisk stil vill ha det. Av de i samlingen ingående förspelen kunde kanske framhållas dem till ps. 61, en välklängande orgelkoral i bachsk »In dulci jubilo»-teknik, till n:o 497 m. fl.

Murgård är måhända mera spirituell, mera fantasirik, men stilen blir ibland något vek, vilket ej är till fromma för kompositionerna. M.:s förspel göra överhuvud ett mera ojämnt intryck: bland strängare saker, som t. ex. 21, 460, 565, påträffas sådana, som verka att vara av något »äldre årgång». Detta får dock ej skymma det obestriddiga värde, som Murgårds kompositioner äga och får ej heller hindra, att denna nyaste preludiesamling får den vidsträckt användning, som den väl förtjänar och som man för vår gudstjänstliga preludiemusiks förkovran vill hoppas på.

Carl E. Rosenquist.

### Kyrkokonst.

**Gunnar Broman:** *Våra domkyrkor i krönika och hävd. Diakonistyprelsens bokförlag Stockholm. Kr. 5:50.*

När en skildring av våra gamla katedraler gives en undertitel »i krönika och hävd» glädes man åt att äntligen få en framställning av hela

den historiska miljö, som omger dessa byggnadsverk, man väntar sig få se landets, bygdens och framför allt stiftens andliga och världsliga liv taga kroppslig gestalt i byggnadsverken. Detta är utan tvivel avsikten med föreliggande bok, och förf. har åtminstone till en del lyckats i sitt företag. Att det måste stanna vid ett försök beror icke på hans person, ty det han givit i denna bok måste betraktas som mycket aktningsvärt. Men den alltför snäva ramen och i någon mån stoffets urval ha lagt hinder i vägen. Bäst har han lyckats med Strängnäs', Västerås' och Växjö domkyrkor. Skildringarna av de större domerna äro däremot icke så klara och utarbetade, och man saknar flera väsentliga drag, vilka kunnat skänka liv åt personliga insatser och den bakgrund, som hembygdens historia utgör. Inledningarna till kyrkoberivningarna äro hållna i en angenämt kåserande ton, där värdet av många kulturhistoriska och geografiska upplysningar ofta kanske äro något mindre än deras journalistiska utformning.

Boken om Våra domkyrkor är dock mycket välkommen och måste — trots små anmärkningar — betraktas som en värdefull bok, omsorgsfullt utarbetad, väl skriven och vackert illustrerad.

Bengt Cnattingius.

**Henrik Cornell:** *Italiensk arkitektur. Wahlströms & Widstrand, Stockholm, 1935. Kr. 13:50.*

Från Wahlström & Widstrands förlag har en ny arkitekturens historia börjat utgivas, varav professor Henrik Cornells »Italiensk arkitektur» bildar första volymen. Avsikten är att i 3 å 4 fristående band ge en framställning av byggnadskonstens historia efter geografisk indelning. En sådan uppläggning av ämnet gör den i hög grad lämplig som studium för re-

senärer. Cornells »Italiensk arkitektur» börjar icke med de romerska byggnadsminnena som man kunde vänta utan med de fornkristna basilikerna. De ha fått ett kort inledningskapitel för sig. I fortsättningen skildras den föga originella utvecklingen under medeltiden, vilken utveckling står i märklig kontrast till den samtida karolingiska och romanska kyrkobyggnadskonsten norr om Alpena. Fornkyrkans ideal leva märkligt nog kvar ända till 1200-talet, möjligen med undantag för Lombardiet. Den lombardiska kyrkobyggnadskonstens betydelse har ofta överskattats, och man har även i nordiska monument velat spåra dess verkningar. I föreliggande arbete reduceras denna konst till sina rätta proportioner. Egenartad är gotikens framväxt i Italien. En viss om och blygsam plats får den genom tiggarmunkarnas byggnadsverksamhet, särskilt i Florens och Venedig. Men snart brytes gotiken genom Brunelleschis verksamhet, som betecknar den nya tiden, renässansen. Med honom kommer framför allt intresset för centralkyrkans planbildning och täckning med kupol över koret. Detta uppslag utarbetas vidare under 1400- o. 1500-talen. På ett storslaget sätt förverkligas idén av Michelangelo i Peterskyrkan. Från denna utgår sedan barockens kyrkoplaner — från Vignolas jesuitkyrka och Madernas S. Andrea della Valle till Borrominis C. Carlo i Rom och Guarinis S. Lorenzo i Turin. Tydligare kan man knappast följa kyrkobyggnadskonstens »sekularisering» än genom alla dessa olika utvecklingsstadier, som beteckna avsteget från klart betingad liturgisk artikulering till en rent estetisk lösning av rums- och ljusproblem utan hänsyn till kyrkorummets fordran på korplats m. m.

Cornells »Italiensk arkitektur» är

inte bara en gedigen resehandbok, den kan med fördel studeras av varje konstintresserad, särskilt den, som vill sätta sig in i den kyrkliga byggnadskonstens viktigaste epoker under nyare tid. Den äger kanske icke populärhandböckernas enkla lättfattlighet men den vinner i stället genom en klar översiktlighet och en trygg saktighet.

Bengt Cnattingius.

### Till uppbyggelse:

*Algot Anderberg: Välsignelsens kålk. En nattvardsbok. Svenska Kyrkans Diakonistyrelses bokförlag 262 sidor. Pappband 4 kr. Klbd 5 kr.*

Det kan vara förenat med svårigheter, att i våra dagar samla människor kring Herrens Heliga Nattvard. Även om ej fåtaliga utan kanske understundom stora skaror besöka kyrkornas gudstjänster, är antalet nattvardsbesökare flerstädes ganska ringa för att nu ej tala om de ställen, där kanske sällan nattvarden kan firas av brist på kommunikanter. Det är givet, att detta beror på en nedgång i det religiösa livet. Forna tidens vanenattvardsgångar och plikt-skyldiga nattvardsbesök äro förvisso ej att önska tillbaka, men disproportionen mellan antalet gudstjänstbesökare och antalet nattvardsgäster i samma kyrka, visar dock, att här föreligger ett andligt missförhållande, som vi böra söka undanrödja. Måhända är nattvarden själv av många missförstådd. Måhända behöver prästen oftare, klarare, frimodigare och mer inträngande predika om nattvarden och peka på nattvarden som det kristna gudstjänstlivets höjdpunkt och lära människorna förstå, att nattvarens sakrament är ett naturligt, eftersträvansvärt och nödvändigt uttryck för det kristna livets äkthet

och innerlighet. Alla goda hjälpmedel i denna viktiga angelägenhet hälsas därför välkomna. »Välsignelsens kalk» har alla förutsättningar att kunna bli ett välsignat medel för en bättre förståelse och ett frimodigare tillägnande av nattvardens nådegåva. Boken innehåller dels nattvardsbetraktelser dels skriftetal. De förra söka från olika synpunkter beskriva nattvardens innebörd och härlighet, de senare äro, som skriftetal böra vara, själavärdande samtal. Allt som här säges klingar äkta och fullödigt, glädjen över nattvardens saliga hemlighet strålar ständigt fram och kommer förvisso att meddela sig vidare till dem som med uppmärksamhet taga del av den andliga erfarenhet, som här talar. En nödvändig bok för den som står tvekande och frågande inför Nattvarden, en givande bok för den som vill tränga längre in i Nattvardens hemlighet, en rik andaktsbok för var och en som vill bereda sig att på ett värdigt sätt fira detta heliga sakrament.

*Emil Lundblad.*

*H. Fuglsang-Damgaard. Det enskilda skriftermålets förnyelse. Översättning från danskan. 56 sidor. Svenska Kyrkans Diakonistyrelsens bokförlag. Häftad. Pris 1 kr.*

*Henrik Hägglund: Själen och Gud. 66 sidor. Samma bokförlag. Häft. 1 kr.*

Båda dessa små böcker äro tungt vägande inlägg i den andliga diskussion, som glädjande nog ständigt pågår med stor intensitet. Världen är i nöd, själarnas nöd är ej den minsta eller ofarligaste. Många bära på en inre nöd, som de själva ej förstå. Andra söka med större eller mindre framgång hjälp på skilda håll. Vad

är kyrkans ord i denna tid av oro och sökande?

Den från danskan översatta boken hävdar frimodigt, att kyrkan sitter inne med alldeles särskilda förutsättningar att kunna andligen hjälpa människorna i tidens nöd. Den moderna psykologien är värd allt erkännande för sitt gedigna och tålmodiga arbete, och tvivelsutan har den varit otaliga människor till hjälp genom sin »världsliga» själavärd, men verkligt bestående hjälp kan först givas, när människan lär sig förstå, att hon står i förhållande till Gud, och att hennes sjelasår bör i grund och botten benämnas med det omoderna men fruktansvärt verkliga ordet synd. Att här hjälpa är den enda hjälp, som i längden duger: egentligen kan blott Gud vara sjelasörjare och målet för hans själavärd är ett återställande av allt vad synden ödelagt. Här står nu församlingen, kyrkan som en förmedlare av Guds syndaförlåtande ord till människorna, ty Gud har i sin nåd överlämnat till människorna denna fullmakt att å hans vägnar förlåta och förhjälpa till befrielse av syndens alla olycksaliga följder. I detta sammanhang betonas, att den moderna psykologien med sina av världsmänniskor erkända resultat blott bekräftat, vad kyrkan under alla släktled lärt och begagnat sig av. Och därför, att kyrkan under vissa tider måhända på ett oklart och oriktigt sätt kungjort sin ståndpunkt i denna livsavgörande fråga, är det nu av så mycket större vikt, att det givas klart besked. Så omtalas biktens, det enskilda skriftermålets, det broderliga samtalets betydelse i »ljuset av luthersk teologi» alltifrån Luther själv, genom tiderna och fram till våra dagars »delgivning» i Oxfordgrupprörelsen. Slutsats: ingen kan gå ensam med sin tro, ingen kan ensam

genomkämpa sin kamp. »Varandras bistånd, tröst och hjälp vi hava här av nöden». Jak. 5:16 har sin parallell i Matt. 5:23 och bör efterlevas och praktiseras till det kristna livets förkovran. Dock, allt enskilt skriftermål bröder emellan bör, enligt författaren, i anslutning till Luther kompletteras av det ordnade enskilda skriftermålet som kyrklig institution. Och detta är förvisso den stora nödvändiga förutsättningen för kyrkans och därmed det religiösa livets förnyelse: att prästen åter blir och av människorna anses vara verklig själsörjare.

Doktor Hägglund kallar sin bok »Antydningar kring själavården». Antydningar kunna som bekant vara otydliga och föga intresseväckande, men de kunna också som här är fallet verka eggande och stimulera till egna reflexioner, i det att »antydningarna» blixtrikt giva djupa inblickar och vida utblickar åt olika håll. Därför lämnar Hägglunds kortfattade bok med sina små avdelningar om Nådemedlen — själavårdens bärande grund, Synpunkter ifråga om själavården, Själavård och psyko-

analys, Olika själslägen en ovanligt rik behållning. Problemen äro delvis de samma som i föregående bok, ehuru registret här är rikare, och ämnet belyses utifrån flera synpunkter, man har hela tiden förnimmelse av en ovanligt kunnig, beläst och erfaren vägvisares sällskap. Det lilla häftet är i egentligaste mening en bok för präster, både till förödmjukande eftertanke och till helig uppmuntran och behandlar en mångfald problem, som ständigt äro aktuella för präster, och vars »antydningar» till läsning man tacksamt anammar. Jämte det mycket gedigna innehållet i dessa »antydningar» fäster man sig vid den intressanta stil, som präglar detta arbete såväl som allt annat, som flyter ur den Hägglundska pennan, en stil, som ej bara eggas uppmärksamheten utan tvingar till ständigt förnyad eftertanke över det myckna, som ibland säges i en kort sats eller med en fyndig ordsammansättning eller med ett belysande citat från någon av kristenhetens store. Man lyssnar med uppmärksamhet, ty man märker att här talas med helig vishet. *E. L.*

## Meddelanden.

**Val.** Till innehavare av förenade lärare- och organisttjänster ha valts: i Hult, Jönk. Rudolf Hult, Kristdala; i Hylletofta, Jönk. Gustaf Carlsson, Järstorp.

**Stipendiat.** Fredrika Bremerförbundets musikstipendium har tilldelats organisten i Engelska kyrkan i Stockholm, musikdirektör Gunhild Schedin, för fortsatta studier i orgelspel och

orgelbyggeri i Frankrike och Tyskland.

**Koraldagarna i Upsala,** till vilka inbjudan utfärdats av KSV i Årkestiftet till 8—9 januari hade rönt god anslutning. Ett 40-tal deltagare, präster, organister och andra, hade kommit tillstädes.

**KSV i Lunds stift** planerar för vår-



terminen en föredragsafton den 2 mars, vartill kallats musikdirektör Jan Pontén, Lund, att tala om nutida uppfattning om utförande av Bachs orgelkompositioner. Under maj månad planeras diskussion om psalmboksfrågan.

**Koralveckan i Åhus.** KSV i Lunds stift planerar i år en koralvecka i Åhus. Den är avsedd att gå av stapeln 7—13 augusti. Utförligt program meddelas i nästa nummer.

**Andra nordiska kyrkomusikermötet** hålles i Helsingfors, enligt det preliminärt fastställda programmet den 7—10 maj i år. Den 7 maj hålles öppningshögtidlighet i Storkyrkan kl. 20 och därefter välkomstsamkväm.

Den 8 maj inledas förhandlingarna med morgonandakt. Kl. 10 hålles diskussion om Orgelrörelsen samt kl. 14 om koralboksfrågan. På e. m. anordnas dansk högmässogudstjänst och dagen avslutas med konsert i Johaneskyrkan av Suomen Laulu.

Den 9 maj diskuteras körens uppgift vid gudstjänsten och de liturgiska förnyelsesträvandena. Efter norsk högmässa avslutas dagen med rikssvensk körkonsert under medverkan av svensk organist och i slutnumret Helsingfors kyrkokörer.

Den 10 maj anordnas finsk, rikssvensk och finlandssvensk högmässa en orgelkonsert av danska och norska organister samt svensk och finsk vespergudstjänst, varefter mötet avslutas i Mikael-Agricolakyrkan.

Diskussionerna inledas av en referent från vartdera landet. Engelbrektskören kommer att representera

Sverige. Finländska referenter bliva: dir. mus. J. Sundberg (Orgelfrågan), dir. mus. Armas Maasalo och professor Otto Andersson (koralfrågan), pastor Apajalahti (de liturgiska strävandena) och direktör G. Pettersson (körfrågan).

**Finlands svenska kyrkosångsutskott** har låtit utarbeta en liten kalender »De kyrkliga högtiderna 1935—1936» med förslag till psalmer för högmässa och koralförspel till ingångs- och predikopsalmerna samt till postludium och till en körsång. Dagens liturgiska färg anges. Kalendern åtföljes av en förträfflig uppsats om orgelspelet vid gudstjänsten utarbetad av direktör Gustav Pettersson.

**Dansk organist- och Kantorsamfund af 1905** meddelar i sitt medlemsblad att Niels Jesperssens Graduale nu föreligger i fotografiskt nytryck genom föreningens försorg. Det ståtliga verket skall utförligt omnämnas i nästa nummer av denna tidskrift.

»Fællesmøde« anordnas av Lunds stifts organist och kantorsförening samt Dansk organist- och Kantorsamfund af 1905 i Lund och Malmö måndagen den 24 februari 1936. Kl. 12:15 beses Lunds Domkyrka och dess orgel och i samband därmed anordnas en kort orgelkonsert. På e. m. anordnas samtal om »Orgeln och dess uppgift vid gudstjänsten» med domkantor Emilius Bangert, Roskilde och domkyrkokapellmästare J. Hedar, Lund, som inledare. Mötet avslutas med konsert i St. Petri kyrka, arrangerad av musikdirektör Axel Berg.

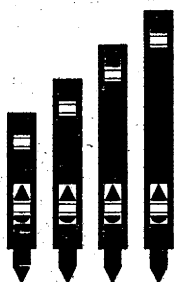
# ÅKERMAN & LUNDS NYA ORGELFABRIKS AKTIEBOLAG

KUNGL. HOVLEVERANTÖR

Tel. 26

SUNDBYBERG

Tel. 26



**Tillverkning av Piporglar**  
för kyrkor, kapell och konsertsalar.

**Om- och tillbyggnader,**  
reparationer, omstämningar och ren-  
göringar av gamla orgelverk samt  
inmontering av elektriska blåsverk  
utföras.

Uteslutande svenskt material och arbete.



## OLOF HAMMARBERG

ORGELBYGGARE

Nya Värvet-Göteborg

*Tillverkar kyrkorglar  
enligt orgelrörelsens  
principer.*

*Utför alla i yrket före-  
kommande arbeten.*

*Herman Nordfors & Co.*

## Piporgelfabrik

LIDKÖPING

Tel. Kontoret 145. Tel. Bostaden 592.

Tillverkar piporglar efter nyaste konstruk-  
tioner. Moderniseringar, insättning av elek-  
trisk bälldrift och stämningar utföras oms-  
orgsfullt. Finaste intyg från framstående  
musici. Dispositions- och kostnadsförslag  
på begäran omgående gratis.

## Kyrkorglar

Tillverkar orglar med absolut håll-  
bart och tillförlitligt system. In-  
sättning av elektrisk bälldrift med  
tyst gång och ringa strömförbruk-  
ning. Omstämningar och om-  
byggnad av äldre verk utföres.  
Billiga priser.

*Över 30-årig praktik i in- och  
utlandet.*

Införda anbud från

*John Grönwall,*

Orgelbyggare.

Tel. 94. Lilla Edet. Tel. 94.

# Tidskrift för Kyrkomusik

## och

# Svenskt gudstjänstliv

under medverkan av Kyrkoherde, Teol. lic. *K. Peters*,  
Söndrum och Intendenten, Fil. lic. *B. Cnattingius*, Lin-  
köping, utgiven av Domkyrkovicepastor *A. Adell*, Lund.

Tidskriften, som grundades år 1926 och sålunda nu fullbordat tio årgångar, anmäler härmed sin elfte årgång.

Tidskriften vill genom uppsatser i liturgiska, hymnologiska och kyrkomusikaliska frågor liksom i spörsmål som röra kyrkokonst och i homiletiska dagsfrågor giva en samlad bild av gudstjänstlivet i vår svenska kyrka och befordra dess sunda växt. Den vill därför ge plats åt inlägg i aktuella frågor, bjuda referat av händelser, som nu tima i vår kyrka, men ock i grannländer, i den mån dessa händelser kunna vara av värde att lära känna för svensk läsekrets. Den svenska gudstjänstliga traditionen är emellertid av oskattbart värde för den som står mitt i det praktiska arbetet och ger betydelsefulla direktiv. Historiska utredningar skola därför också, som hittills, beredas plats i tidskriften.

Åt recensensavdelningen skall stor uppmärksamhet ägnas för att göra denna så allsidig och opartisk som möjligt.

De inledda relationerna till de nordiska grannländerna skall det vara Redaktionen angeläget att stärka. Så många frågor äro i lika hög grad aktuella inom de fyra nordiska kyrkorna att utbyte av tankar måste verka befruktande.

\* \* \*

Från och med år 1936 vidtages tvenne ändringar. Tidskriften kommer med sin elfte årgång att bliva kvartalsskrift och skall utkomma med 48-sidiga nummer den 1 februari, 15 april, 15 september och 1 december. Vidare utkommer den hädanefter från C. W. K. Gleerups förlag i Lund.

Prenumerationspriset blir som förut 4:50 per år.

Prenumeration verkställes genom avgiftens insändande till förlaget (å postgirokonto 30843) eller genom bokhandeln.